ARBEIDSVOORWAARDEN

DER

RIJKSWERKLIEDEN

BIJ ONDERSCHEIDENE

RIJKS-INRICHTINGEN EN MAGAZIJNEN

OMTRENT LOON, ARBEIDSDUUR, ENZ.

UITGAVE „ALG. NED. RIJKSWERKLIEDENBOND - 1910

ARBEIDSVOORWAARDEN

DER

RIJKSWERKLIEDEN

BIJ ONDERSCHEIDENE

RIJKS-INRICHTINGEN EN MAGAZIJNEN

OMTRENT LOON, ARBEIDSDUUR, ENZ.

VOORWOORD.

„Met de uitgave van deze brochure hebben wij bedoeld, nogmaals aan de Regeering, de Volksvertegenwoordiging, de Staats-Commissie en de Hoofden, duidelijk kenbaar te maken, de noodzakelijkheid van verhooging van de loonen, verkorting van den arbeidsduur en verbetering van de arbeidsvoorwaarden der werklieden in het algemeen.

Wij hebben getracht onze wenschen in zake loon- en arbeidsduur te ondersteunen door tal van feiten, voorbeelden en gegevens te verzamelen, waaruit de noodzakelijkheid en de billijkheid van onze wenschen wordt aangetoond.

In het bijzonder hebben wij de aandacht gevestigd op het loonvraagstuk, dat voor de verschillende categorieën van Rijkswerklieden behoort tot de brandende vraagstukken, omdat de loonen nu eenmaal ontoereikend zijn ter voorziening van de dagelijksche levensbehoeften, maar bovendien de voortdurende prijsstijging der allernoodzakelijkste levensmiddelen, huishuren, brandstoffen, enz., de urgentie van het vraagstuk billijken en algeheele loonsverhooging en herziening van de verschillende voorschriften niet kan uitblijven; zelfs de Minister van Oorlog verdedigt in de Memorie van Toelichting van 1910 enkele posten met betrekking op de huisvesting en de voeding van militairen met een beroep op de dure tijden, op de stijging van huishuren en meelprijzen.

Te meer verdient het vraagstuk der loonen de aandacht van de Regeering, wanneer wij wijzen op een verlaging van den loonstandaard voor een deel der werklieden bij Oorlog, door de invoering van nieuwe loonvoorschriften en bepalingen, waarbij een groote categorie van werklieden belangrijke schade heeft geleden.

Dit heeft ons genoodzaakt het loonvraagstuk iets breedvoeriger te moeten behandelen, omdat de schade door deze loonsverlaging in een met cijfers gedocumenteerd overzicht beter tot zijn recht komt.

Bovendien hebben wij met deze uitgave bedoeld enkele der voornaamste eischen, belichaamd in een adres aan de Regeering en Tweede Kamer, nader toe te lichten. Ook zijn enkele categorieën van werklieden niet ter sprake gebracht bij de beraadslaging over de belangen der Rijkswerklieden in de Tweede Kamer in 1908 in verband met de motie-Troelstra c.s., zoodat wij langs dezen weg alsnog op enkele voornaamste verzoeken van hen wijzen en deze hierbij onder de welwillende aandacht van de Regeering, Kamer en Staats-Commissie brengen.

Ten slotte is onze brochure als een verdedigings- en propagandageschrift van onze bondseischen bedoeld, dat, naar wij willen hopen, de Regeering, de Leden der Tweede Kamer, de Staats-Commissie van Autoriteiten, door zijn ernstigen en belangrijken inhoud, zal overtuigen van de noodzakelijkheid tot een algeheele verbetering van de arbeidsvoorwaarden voor de Rijkswerklieden.

Moge het volgende daartoe bijdragen.

Namens het Hoofdbestuur:

D. J. TIEPEN, Alg. Secr.

REQUEST.

Aan Zijn Excellentie den Minister van Oorlog, van Koloniën, van Financiën, van Binnenlandsche Zaken, van Marine, van Landbouw, enz.

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen, het Dagelijksch Bestuur van den „Algemeenen Nederlandschen Rijkswerkliedenbond", handelende overeenkomstig de genomen congresbesluiten en in opdracht namens de verschillende bij den Bond aangesloten categorieën van werklieden, verbonden aan de navolgende inrichtingen en magazijnen, te zamen ongeveer duizend leden;

Artillerie-Inrichtingen, Centraalmagazijn van Militaire kleeding en uitrusting, Militaire bakkerijen, Magazijn van geneesmiddelen, Garnizoens- en nachtleger magazijnen, Magazijnknechts der artillerie en genie, Burgerwerklieden Kazerne-corveeërs, Koninklijke Militaire Academie, Cadettenschool, Koloniaal Etablissement, Koloniale opslag en Marinewerf, Rijksmunt, Veeartsenijschool en Rijksklinieken;

dat zij de navolgende verzoeken beleefd onder Uwe welwillende aandacht brengen:

1. **Aanstelling.** Voor alle Rijkswerklieden zooveel mogelijk overeenstemming te brengen in de arbeidsvoorwaarden, hunne rechtspositie behoorlijk te reglementeeren en hun een vaste aanstelling uit te reiken.

2. **Loonregeling.** Invoering van een behoorlijken loonstandaard met periodieke opklimming. Afschaffing van de weekloonen, te vervangen door dagloonen.

3. **Arbeidsduur.** Invoering van een normalen vastgestelden achturigen arbeidsdag.

4. **Nagelaten betrekkingen.** In te voeren een weduwen- en weezenpensioensregeling voor alle Rijkswerklieden.

5. **Pensioen.** Het pensioen toe te kennen op 55.jarigen leeftijd, uiterlijk op 60-jarigen leeftijd.

Het recht op het volle pensioen te doen verkrijgen na 35 dienstjaren.

Als maatstaf van het berekenen van het pensioen te bepalen op 2/3 van het genoten loon in de 5 voor hen gunstigste dienstjaren.

Het pensioen uit te betalen onmiddellijk nadat het ontslag

is ingegaan, of het verstrekken van een uitkeering of voorschot ter voorziening in de eerste drie maanden na het ontslag.

6. **Gewoon verlof.** Een verlof tot ontspanning toe te kennen van 8 arbeidsdagen per jaar, en dit voor den werkman als een recht te willen reglementeeren.

7. **Verlof wegens ziekte van betrekkingen.** Het verlof wegens levensgevaarlijke ziekte of overlijden van ouders, echtgenoote (echtgenoot) of kinderen, ook te willen verleenen, in genoemde gevallen van „broeders en zusters."

Het woord „levensgevaarlijke" te doen vervangen door „zeer ernstige."

8. **Verlof bij verkiezingen.** Een verlof met behoud van loon te doen toekennen voor het uitoefenen van het kiesrecht.

9. **Ondersteuning bij ziekte.** In gevallen van ziekte het volle loon uit te keeren en den duur der ziekte te bepalen op een jaar.

Voor de werklieden en de leden van hunne gezinnen, te Amsterdam woonachtig, een zittingslokaal te vestigen in den omtrek van de Haarlemmerpoort, waarin op enkele uren van den dag een militaire geneesheer te consulteeren is.

In spoedeischende gevallen, dat geen militaire geneesheer t bereiken is, voor Rijkskosten de hulp van een burger-geneesheer te kunnen inroepen. Evenzoo kostelooze behandeling door een burgerdokter, wanneer hulp bij bevalling der echtgenoote noodzakelijk is.

In plaatsen waar geen militaire geneesheer of apotheek gevestigd is, een burgerdokter en apotheek voor de te dier plaatse gevestigde Rijkswerklieden aan te wijzen.

Kostelooze opname en verpleging in Rijks-zieken- en verplegings-inrichtingen, zoomede het vervoer op Rijkskosten te doen geschieden.

Voor de gepensionneerde Rijkswerklieden, in plaatsen waar geen garnizoens-apotheek gevestigd is, dezelfde rechten als de werklieden.

10. **Ondersteuning bij ongevallen.** Maatregelen te willen treffen, dat den werkman gedurende een proces met de Rijksverzekeringsbank, van wege het Rijk een uitkeering of voorschot wordt verstrekt, en den door een ongeval getroffen werkman een wekelijks voorschot te verstrekken.

11. **Arbeid op Zon- en feestdagen.** Afschaffing of beperking van den Zondagsdienst, betere bezoldiging van nacht-, waak-, en portierdiensten en extra vergoeding voor Zondagsarbeid.

12. **Stukwerk.** Afschaffing van het persoonlijk stukwerk.

13. **Straffen.** Den werkman, welke gestraft wordt door

inhouding van loon, geen arbeid te laten verrichten, waarvoor geen loon ontvangen wordt.

't Toekennen van de medaille voor trouwen en langdurigen dienst niet uit te stellen als middel van straf.

Op verzoek inzage van de conduite-staten, met de bevoegdheid zich tegen aanteekeningen te kunnen verdedigen.

Geen straffen ten uitvoer te brengen, alvorens de betrokken werkman door den Directeur of het Hoofd der inrichting desverlangd is gehoord.

14. **Scheidsgerecht.** Een scheidsgerecht in te stellen, aan hetwelk zullen onderworpen worden alle gerezen verschillen tusschen de werklieden en de hoofden, zooals straffen, schadevergoedingen, looninhouding, enz.

Het scheidsgerecht voor elk bijzonder geval afzonderlijk te benoemen door beide partijen.

15. **Vrij vervoer per spoor.** Het vrij vervoer, voor de werklieden aan de Hembrug, per spoor te doen geschieden, gedurende het geheele jaar.

16. **Wachtgeld.** De werklieden, wegens maatregel van bestuur ontslagen, tijdelijk op een wachtgeld te stellen.

17. **Ontslag wegens militie-dienst.** Den werkman, welke als milicien onder de wapenen moet komen, niet te ontslaan, doch zijn afwezigheid te beschouwen als te zijn met verlof en hem na volbrachten diensttijd weder onmiddellijk aan te nemen.

18. **Werkliedenvertegenwoordiging.** Afschaffing van de bestaande werkliedenvertegenwoordigingen en erkenning van de Kon. goedgekeurde vereenigingen van Rijkswerklieden.

Een bepaling in de reglementen op te nemen, waardoor de hoofden en de werklieden-organisaties het recht en de gelegenheid verkrijgen over arbeidsvoorwaarden, zoowel schriftelijk als mondeling te kunnen onderhandelen.

Dat zij ter toelichting van bovengenoemde verzoeken hierbij achterstaande gegevens hebben verzameld, hetwelk zij Uwe Excellentie eveneens zullen toezenden met het beleefd verzoek daaraan Uwe welwillende aandacht te willen vestigen.

Hetwelk doende,

Het Dagelijksch Bestuur,

J. L. STERKE, Voorzitter.

D. J. TIEPEN, Secretaris,
Haarlemmerplein 13.

S. DEKKER, Penningmeester.

Amsterdam, 15 April 1910.

HET LOONVRAAGSTUK.

Artillerie-Inrichtingen aân de Hembrug.

Hoewel het loonvraagstuk, een behoorlijke loonstandaard met periodieke loonverhooging, een punt van urgentie uitmaakt voor de werklieden in het algemeen, voor de werklieden aan de Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug behoort dit vraagstuk tot de questions brulantes, gezien de ernstige loongeschillen, welke zich aan die inrichtingen voordoen, over welke breedvoerige beschouwingen zijn gehouden bij de beraadslagingen over de belangen der Rijkswerklieden in de Kamerzitting van 27 Mei, 8, 10 en 11 Juni 1908.

De verbeteringen, die de arbeiders aan die inrichtingen hebben verkregen sedert een tiental jaren dat zij onafgebroken om een betere loonregeling hebben verzocht, zijn zoo gering, dat zij niet opwegen tegen de belangrijke loonsverlaging, die zij hebben ondervonden bij de invoering van den 10-urigen arbeidsdag en de afschaffing van het procentengeld.

Door de telkenmale herziening van de loontabellen, waarbij de maximum-loonen werden verlaagd, werden de vooruitzichten op hooger loon steeds slechter.

Kon bij het vroegere loonsysteem (?) een gunst-loon, dat zeer willekeurig werd toegepast, de werkman een uurloon van *f* 0.25, of een dagloon bij 11 uren van *f* 2.75 bereiken, op aandrang der werklieden, om een periodiek stelsel van verhoogingen in te voeren, werd in 1902 door het Hoofd der Munitiefabriek een zoodanige loonregeling ingevoerd, die voor de niet-vaklieden, de kans om een dagloon van *f* 2.75, plus nog een aandeel in de overwinst, voor goed afsneed.

Deze loonregeling, waarbij de werkman op een leeftijd van 23 tot 40 jaar, respectievelijk 15 cts. tot 20 cts. per uur **kon** verkrijgen, gaf bij de toepassing herhaaldelijk aanleiding tot willekeur, dat opnieuw bij den Minister van Oorlog en Tweede Kamer op een betere loonregeling werd aangedrongen.

De loonsverlaging, tengevolge van de invoering van deze regeling, komt hierop neer, dat bij het vroegere stelsel een weekloon kon worden bereikt van 6 × *f* 2.75 per dag = *f* 16.50 per week; terwijl bij de loonregeling van 1 Januari

1902 een loon kon worden bereikt van 6 × *f* 2.20 per dag = *f* 13.20 per week.

De tweede loonsverlaging had plaats gelijktijdig met het inwerkingtreden der „**Bijzondere Voorschriften**" en de invoering van den 10-urigen arbeidsdag op 1 April 1906 bij aanschrijven D. v. O., d.d. 27 Februari.

Deze verlaging betrof zoowel de vak- als de niet-vaklieden.

Vóór de inwerkingtreding der **B. V.** bedroeg het maximum loon voor een vakman *f* 3.63 per dag (11 × *f* 0.33), het **B. V.** (sub e) kent hem een maximum toe van *f* 3.30 per dag (10 × *f* 0.33), een verlaging dus van *f* 0.33 per dag of *f* 1.98 per week.

Het loonverlies voor de werklieden komt hierop neer:

bij den 11-urigen werkdag:

per uur:		per dag:		per week:
11 × *f* 0.20	=	*f* 2.20	=	*f* 13.20
pl.m. 10 %	=	„ 0.22	=	„ 1.32
		f 2.42		*f* 14.52

bij den 10-urigen arbeidsdag:

per uur:		per dag:		per week:
10 × *f* 0.21	=	*f* 2.10	=	*f* 12.60
pl.m. 10 %	=	„ 0.21	=	„ 1.26
		f 2.31		*f* 13.86

Aldus een loonsvermindering van *f* 0.66 per week.

De derde loonsverlaging was het gevolg van een afschaffen van het overgeld aan de Munitiefabriek op 1 Juli 1907.

Om tot afschaffing te geraken werden alle loonen met 10 procent verhoogd, zoodat op dat tijdstip geen noemenswaardige schade werd geleden, alle loonen werden met eenig voordeel naar boven afgerond; alleen de loonen van *f* 13.86 per week werden gebracht op *f* 13.80. De loonen stegen met 10 procent boven het gesteld uurgeld in verband met de gestelde leeftijdsgrens in de **B. V.**, doch daalde gelijktijdig tot de in de **B. V.** aangegeven uurgelden, door het niet meer toekennen van loonsverhoogingen; met het gevolg, dat de verhoogde 10 procent successievelijk werd afgeschaft en dit loonverlies voor velen pl.m. *f* 1.20 per week bedraagt, terwijl het maximum weekloon gedaald is tot *f* 12.60 per week.

Nemen wij dus in aanmerking het geleden loonverlies bij de inwerkingtreding der **B. V.** en later dat bij de afschaffing van het overgeld, dan bedraagt dit niet minder dan (*f* 14.52 — *f* 12.60) = *f* 1.92 per week.

Om deze loonsvermindering duidelijk met cijfers te illus-

treeren, vestigen wij de aandacht, wat daaromtrent de Heer Helsdingen in de Tweede Kamer heeft gezegd:

,,Een werkman van 23—25 jaar verdiende bij de oude regeling per week 66 × 15 cent of *f* 9.90; met 10 pCt. overgeld werd dit *f* 10.89.

Volgens de nieuwe regeling van April 1906 verdient hij 60 × 17 cent of *f* 10.20, en met zijn 10 pCt. overgeld werd dat *f* 11.22. Het voordeel was per week 33 cent; over drie jaar is dat *f* 51.48 voordeel.

In de periode van 26—28 jaar verdient hij bij de oude regeling 16 cent per uur of met 10 pCt. overgeld *f* 11.61[5] per week.

Bij de nieuwe regeling krijgt hij 18 cent per uur, of *f* 10.80 per week, of met 10 pCt. overgeld *f* 11.88. Het voordeel per week bedraagt *f* 0.26[5] of over drie jaar *f* 41.34.

In de periode van 29—31 jaar verdient hij bij de oude regeling 17 cent per uur of *f* 12.34 met zijn overgeld.

Bij de nieuwe regeling verdient hij 19 cent per uur of per week *f* 12.54 met zijn overgeld. Het voordeel is *f* 0.20 per week of over drie jaar *f* 31.20.

In de periode van 32—34 jaar verdient hij bij de oude regeling 18 cent per uur, of met zijn overgeld *f* 13.06[5] per week.

Bij de nieuwe regeling 20 cent per uur of *f* 13.20 per week. Het voordeel per week bedraagt *f* 0.13[5] per week of over drie jaar *f* 21.06.

Tot zoover is er bij de nieuwe regeling nog voordeel, doch bij nadere beschouwing zal blijken, dat dit ten slotte overgaat in een belangrijk nadeel.

In de periode van 35—37 jaar had de werkman bij de oude regeling 19 cent per uur of per week met 10 pCt. overgeld *f* 13.79.

Bij de nieuwe regeling heeft hij 21 cent per uur op 35-jarigen leeftijd dat is *f* 12.60 of met zijn overgeld *f* 13.86 per week. Het voordeel bedraagt *f* 0.07 per week of over drie jaar *f* 10.92.

In de periode van 38—40 jaar, oude regeling bedroeg het loon 20 cent per uur, of met 10 pCt. overgeld *f* 14.52 per week.

Bij de nieuwe regeling 21 cent per uur met 10 pCt. overgeld *f* 13.86. Verlies per week *f* 0.66 of in drie jaar dus een verlies van 156 maal *f* 0.66 is *f* 102.96.

Van 40—60 jaar blijft de werkman op hetzelfde loon staan en verliest hij dus ieder jaar *f* 34.32, hetgeen in die twintig jaren een bedrag wordt van niet minder dan *f* 686.40.

Van 23—35 jaar, over een tijdperk van 12 jaar, bedraagt

het loon-voordeel resp. *f* 51.48, *f* 41.34, *f* 31.20 en *f* 21.06 of te zamen *f* 145.08. Van 35—37 jaar *f* 10.92. **Totaal voordeel f 156.—.**

Het loonverlies van 38—60 jaar, over een tijdperk van 23 jaar, bedraagt 23 × *f* 34.32 of *f* 789.36
na aftrek van het voordeel ,, 156.—

bedraagt het loonverlies *f* 633.36

Deze loonsvermindering is alleen nog maar het gevolg van de invoering der Bijzondere Voorschriften op 1 April 1906.

Nu komt echter nog een andere loonsverlaging.

Op 1 Juni 1907 is aan de Munitiefabrieken aan de Hembrug het ploeg- en persoonlijk stukwerk afgeschaft.

Volgende de nieuwe loonregeling (B. V.) verdiende een werkman van 23 jaar 16 cent per uur, *f* 9.60 per week, of met overgeld *f* 10.56. Thans verdient hij 60 × 18 cent of *f* 10.80 zonder overgeld. Hij heeft een voordeel per week gedurende een half jaar van 24 cent.

Volgens het reglement (B. V.) krijgt hij op 1 Januari 1908 17 cent of *f* 10.20 per week. Nu behoudt hij 18 cent zonder overgeld. Hij zou vroeger met overgeld *f* 11.22 verdiend hebben en krijgt nu zonder overgeld *f* 10.80. Hij heeft dan reeds een nadeel van 42 cent per week.

Dat duurt van 23—25 jaar, en is dus in dat tijdvak een nadeel van *f* 65.52.

Deze werkman blijft van 26—28 jaar op 18 cent per uur staan, dat is dus een schade per week van *f* 1.08 en over drie jaar van *f* 168.48.

Van 29—31 jaar beloopt het *f* 1.14 per week of totaal in dat tijdperk *f* 177.84.

Van 35—60 jaar beloopt de schade *f* 1.26 per week, dat is per jaar *f* 65.52, of in 25 jaar *f* 1638.— dat hij minder aan loon ontvangt.

Het totale nadeel is dus van 33—60 jaar *f* 2237.04, dat die werkman onder de nieuwe loonregeling minder ontvangt, dan onder de oude.

Natuurlijk is het minder, naarmate men ouder was bij den overgang, doch het globale verlies is,

f 633.36 + *f* 2237.04 of totaal *f* 2870.40.

De invoering der Bijzondere Voorschriften en het afschaffen van het overgeld is voor de werklieden aan de Hembrug een schandelijke loonsverlaging, die bovendien nog van invloed is op de pensioenen.

Volgens de bestaande pensioensregeling wordt het pensioen berekend naar de 5 voordeeligste jaren van de laatste 10 dienstjaren, gedeeld door 1/400ste.

Wanneer wij nu aannemen, dat men bij de oude loonregeling had per week met overgeld *f* 14.52, dan was dat per jaar *f* 755.05; in 10 jaar was dat *f* 7550.40 en in 5 jaar *f* 3775.20.

Nu is echter bij de nieuwe regeling het hoogste loon, dat de werkman bereiken kan *f* 12.60 per week of *f* 655.20 per jaar, dat is in 10 jaar *f* 6552.—, of in 5 jaar *f* 3276.—.

Bij de oude regeling is dus de pensioengrondslag *f* 3775.20, bij de nieuwe regeling *f* 3276.—.

Wanneer wij nu het 1/400 daarvan nemen, zou dat volgens de oude loonregeling zijn *f* 9.43; volgens de nieuwe regeling maar *f* 8.19.

Voor 40 dienstjaren zou men krijgen volgens de oude regeling 40 × *f* 9.43 = *f* 377.20; volgens de nieuwe 40 × *f* 8.19 = *f* 327.60 per jaar, dat is dus *f* 49.60 per jaar of bijna *f* 1.— per week minder pensioen.

Bij het bespreken van de belangen der Rijkswerklieden in de Tweede Kamer in de zitting van 27 Mei 1908, zeide de Heer Helsdingen dan ook terecht: wanneer de ambtenaren zulke curieuse loonregelingen invoeren, die hen (de arbeiders) in den loop van hun leven van duizenden guldens aan loon benadeelen en hun pensioen met *f* 1.— per week verminderen, dan moet de Minister niet denken dat daardoor tevreden werklieden worden gemaakt. Met 30 dienstjaren is het pensioen bij de oude regeling *f* 282.90, bij de nieuwe *f* 245.70 per jaar, schade *f* 37.20 per jaar of ongeveer *f* 0.75 per week; 20 jaar dienst *f* 188.60 pensioen per jaar bij de oude regeling, met de nieuwe maar *f* 163.80, schade *f* 24.80 per jaar of ongeveer *f* 0.50 per week.

Men ziet ous, eindigt de Heer Helsdingen, dat het niet alleen op het loon, maar ook op het pensioen van grooten invloed is. Die vermindering komt te minder van pas, waar, zooals ieder weet, in de laatste jaren de levensbehoeften zoo ontzaggelijk veel duurder zijn geworden."

Wat dit laatste betreft, zullen wij trachten in een volgend hoofdstuk aan te toonen, hoe snel en ontzaggelijk de levensbenoodigdheden in prijs zijn gestegen.

Alvorens van het loonvraagstuk aan de Hembrug af te stappen, dienen wij nog eerst even de aandacht te vestigen op

de toepassing der Bijzondere Voorschriften.

In de eerste plaats de vaklieden.

Het **B. V.** bepaalt § 6 sub e:

,,Het minimum-loon zal *f* 0.33 per uur bedragen, de over-

winst van ten hoogste 10 pCt. bij tariefwerk daarin begrepen."

Wij hebben reeds aangetoond de verlaging der maxima van de loonen der vaklieden bij den overgang van den 11-urigen arbeidsdag naar den 10-urigen, met een verlaging van *f* 0.33 per dag of *f* 1.98 per week.

Hierdoor werd voor de vaklieden in het algemeen reeds de gelegenheid buitengesloten om het maximum-loon te behalen, wat, zooals verder in onze brochure uit de **loontabel** zal blijken, slechts door enkele kan worden bereikt. (Uit deze tabel blijkt, dat 9 werklieden een loon van *f* 3.30 per dag hebben of 1.1 pCt. der werklieden.)

Wat doet nu de Directie der A.-I.? De Directeur vaardigt een nieuwe loonregeling uit, welke de vaklieden in categorieën en verschillende loonklassen verdeelt, zooals hieronder blijkt:

Wapenfabriek per uur:		**Patroonfabriek** per uur:	
Ploegbazen	*f* 0.33	Ploegbazen	*f* ? ??
Matenmakers	,, 0.33	Instrumentmaker	,, 0.33
Smidvuurwerkers	,, 0.33	Smidvuurwerkers	,, 0.31
Machine-bankwerker	,, 0.33	Machine-bankw.	,, 0.30
Ladenmakers	,, 0.33	Smidbankwerkers	,, 0.31
Metaaldraaiers	,, 0.31	Metaaldraaiers	,, 0.31
Slijpers	,, 0.31		
Timmerlieden	,, 0.29	Timmerlieden	,, 0.29
Harderij	,, 0.29		

In deze regeling zien de vaklieden een onbillijke verhouding; ten eerste in verschil van loonen aan de beide werkplaatsen onderling, ten tweede in de willekeurige verdeeling der vaklieden. Terecht heeft deze regeling groote ontevredenheid gebracht onder de vaklieden, die er opnieuw in zagen een achteruitstelling van de maximum-loonen. Een achteruitstelling, die de geheele loonstandaard van de vaklieden neerdrukt.

De Directie van de Wapenfabriek is met de bezwaren der werklieden tegen deze loonregeling in kennis gesteld door middel der werkliedenvertegenwoordiging, doch de Directie wenschte daaraan niets te veranderen. Een en ander had het gevolg, dat de vertegenwoordiging aan deze inrichting **en bloc** bedankte.

Aan de Patroonfabriek worden de ploegbazen-werklieden bij voorkeur uit de bekwaamste vaklieden gekozen, en die mogen dus, krachtens hun verantwoordelijke functie en vakbekwaamheid, zonder twijfel aanspraak maken op het hoogste loon; toch heeft geen hunner dat maximum nog bereikt. De eenigste werkman, die *f* 0.33 per uur heeft, is een niet-

vakman, die als keurder te boek staat, doch thans zijn vroegeren post van vertrouwen verloren heeft en sedert dien keuringswerk verricht, waaraan een werkman hoogstens 1 cent per uur toelage kan verdienen.

§ 6 **sub d** van het **B. V. bepaalt:**

„Het loon der vaklieden zal minstens 2 cts per uur meer bedragen dan dat der onder a. bedoelde werklieden van denzelfden leeftijd. Overigens wordt het loon vastgesteld op grond van de bekwaamheid, bij het afleggen van de proef gebleken."

Het loon voor den niet-vakman bedraagt op 35-jarigen leeftijd *f* 0.21, voor den vakman dus minstens *f* 0.23 per uur.

Verder wordt in het geheele **Bijzondere Voorschrift** voor de vaklieden aan de A.-I. aan de Hembrug niets aangetroffen, geen enkele bepaling, dat het loon voor hem nader regelt.

Hierin ligt de hoofdgrief van de vakwerklieden.

Waarom de metaaldraaiers het maximum van *f* 0.33 niet kunnen behalen, is den vaklieden en ons niet recht duidelijk, dat lijkt ons een ongemotiveerde achteruitzetting.

Evenzoo het onderscheid in de loonen van de machinebankwerkers en smidvuurwerkers. Dat voor deze soorten van vaklieden geen uniform-loonen van *f* 0.33 per uur worden betaald, komt ons zeer onrechtvaardig voor.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de geheele loonstandaard voor de vaklieden, wat betreft de kansen, om het maximumloon te behalen, zeer gering is en van bovenaf steeds meer naar omlaag wordt gedrukt.

Bovendien, zoowel aan de Patroon- als aan de Wapenfabriek, komt het voor, dat vaklieden, welke nog ver van het maximum loon afstaan, geen verhooging meer wordt toegekend, en op hun klachten geantwoord wordt, dat zij, wegens den aard der werkzaamheden, geen hoogere bezoldiging hebben te verwachten.

Voor de vaklieden behoort, ook voor de minder bekwame vaklieden, indien zij ijver betoonen, een regelmatige opklimming te bestaan; te meer waar de vaklieden, waaronder zeker niet de allerminst bekwame, 5, 6, 7 en meer jaren geen loonsverhooging is toegekend geworden.

Dit is dan ook de reden, waarom de vakwerklieden op meer periodieke loonsverhooging aandringen en regeling verzoeken, voorkomende op blz. 20 dezer brochure.

Voor de overige werklieden geeft de toepassing der **B. V.** al evenzeer redenen tot ontevredenheid.

Omtrent de werklieden bepaalt het **B. V.** het volgende:

§ 6. De werklieden en jongmaatjes worden aangenomen

op uurloon, waarvan het bedrag door het Hoofd wordt vastgesteld in verband met onderstaande bepalingen.

a. Voor de niet-vaklieden wordt het loon geregeld in verband met den leeftijd, dien de werkman vóór of op 31 December van het afgeloopen aar heeft bereikt, en zal bedragen op:

19 en 20	jaar	f 0.14	per	uur.
21	,, ...	,, 0.15	,,	,,
22	,, ...	,, 0.16	,,	,,
23—25	,, ...	,, 0.17	,,	,,
26—28	,, ...	,, 0.18	,,	,,
29—31	,, ...	,, 0.19	,,	,,
32—34	,, ...	,, 0.20	,,	,,
35	,, ...	,, 0.21	,,	,,

b. Voor de niet-vaklieden, die een betrekking van vertrouwen vervullen, of die werkzaamheden van bijzonderen aard vervullen, kunnen gedurende den tijd, dat zij als zoodanig werkzaam zijn, vorenvermelde loonen met ten hoogste 2 cents per uur worden verhoogd.

c. Op overeenkomstige wijze als sub b, kunnen worden beloond de werklieden, die, hoewel een vak verstaande, dat vak niet steeds of slechts op elementaire wijze uitoefenen.

Het bezwaar, dat de werklieden hebben tegen de toepassing van **sub b,** is, dat hun dit verhoogde loon alleen wordt toegekend **gedurende den tijd,** dat zij bijzondere werkzaamheden vervullen, doch dit verhoogde loon direct derven, indien zij andere, niet voor toelagen in aanmerking komende werkzaamheden vervullen. Aangezien het toch de bedoeling is geweest eenige onderscheiding te maken bij het toekennen van een hooger loon aan die werklieden, welke voor zoodanige werkzaamheden bekwaam worden geacht, behoort de onderscheiding gegeven te worden als een vaste verhooging van het loon. Thans werkt het stelsel zeer tot ontevredenheid van de werklieden.

Aan dezen toestand kan een einde komen, wanneer aan de voor zoodanige werkzaamheden geschikte en vertrouwbare werklieden vaste verhooging wordt toegekend en hen in de gelegenheid te stellen in de klasse der vaklieden opgenomen te kunnen worden.

Een stap in de goede richting was de maatregel, door den Directeur der A.-I. ingevoerd voor het personeel aan de Wapenfabriek, die hieronder volgt:

,,Aan het personeel wordt bekend gemaakt:

Dat ingevolge een door mij gedaan voorstel door den Directeur der Artillerie-Inrichtingen is bepaald, dat in den vervolge ook de meest bekwame bedienden van andere

werktuigen dan draaibanken en slijpwerktuigen gerangschikt kunnen worden onder de vaklieden.

In verband daarmede is in de Tabel der maximale loonen opgenomen een nieuwe categorie, en wel die der freesers, met een maximum loon van 27 cent per uur.

Tevens is het maximum loon der vijlers verhoogd van 25 op 27 ct. per uur.

Onder de freesers zullen worden verstaan die bedienden van freesbanken, welke de verschillende alhier voorkomende freeswerktuigen zonder aanduiding zelfstandig kunnen bedienen en daarbij al dadelijk de gewenschte productie kunnen bereiken; of wel die behalve tot het bedienen van hun werktuig in staat zijn, dat zelf te stellen, het gereedschap te slijpen, enz., om er dus mee om te gaan als een draaier met zijn draaibank.

Werklieden, die nog niet geheel aan die eischen voldoen, doch toch reeds belangrijk meerdere geoefendheid bezitten dan de gewone werktuigbedienden, worden voorloopig gerangschikt onder de werklieden (freesers) bedoelde bij § 6 c van het B. V.-W. F. Zoodra zij aan bovengenoemde hoogere eischen voldoen, zullen zij onder de freesers gerangschikt worden.

In verband hiermede worden voor het oogenblik onder freesers gerangschikt de navolgende werklieden:

Volgen de namen van 8 werklieden, welke 27 cts. kunnen bekomen.

Volgen de namen van 17 werklieden, welke gerangschikt worden onder bepaling 6 c van het B. V.-W. F.

De regeling is een stap in de goede richting, maar zij diende eveneens doorgevoerd te worden voor de werklieden aan de Munitiefabriek. Nu zij alleen geldig is voor de Wapenfabriek, schijnt zij ten opzichte der andere werkplaatsen een wanverhouding.

Het is onbillijk, dat een zeker deel der werklieden aan een bepaalde werkplaats buitengesloten wordt van gunstiger loonbepalingen, geldende aan een andere werkplaats, terwijl het **B. V.** voor Munitie- en Wapenfabriek één en dezelfde loonbepalingen bevatten.

Indien het **B. V.** wijziging dient te ondergaan, is zeer zeker dit punt ernstige overweging waard en dienen dergelijke onrechtvaardige uitsluitingen door uniforme, voor alle werkplaatsen gelijkluidende loonbepalingen vervangen te worden.

Een der hoofdgebreken, die de **B. V.**, inzonderheid die voor de werklieden aan de Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug, aankleven, is de verdeeling van vaklieden en **niet-**

vaklieden, welke laatste categorie wordt beschouwd als de z.g. ongeschoolde arbeiders, zonder vakkennis, omdat zij minderwaardigen arbeid verrichten.

Tegen deze verdeeling en miskenning wenschen wij beslist op te komen.

De A.-I. aan de Hembrug, op wier werkplaatsen het aanmaken en herstellen van munitiën, ernstvuurwerken, wapenen, patronen, projectielen en verdere artillerie-benoodigdheden geschiedt, kan op grond van haar moderne technische ontwikkeling, als een tak van industrie en fabrieksbedrijf, aanspraak maken op een hoogere plaats in de industrie. Hoe eenvoudig oogenschijnlijk de velerlei gedetailleerde arbeidsverrichtingen aan die werkplaatsen ook moge lijken, voor elke verrichting behoort routine te worden opgedaan, gepaard gaande met steeds meer ontwikkelende bedrijfskennis, door langdurige omgang aan de vele werktuigen verkregen, die bij de arbeiders een geschooldheid doet ontstaan, welke in dat bedrijf met vakkennis kan worden vergeleken. De kennis en routine, die de arbeiders, na jaren van ervaring opdoen, maakt hen tot geschikte en bruikbare krachten, die het bedrijf ten goede komen en en hen op meer aanspraak doen maken dan op den naam van **niet**-vaklieden. In elk geval maakt hun speciale bedrijfskennis hen tot den „geschoolden" arbeider, en die een betere bezoldiging dient te hebben als de bestaande, te meer, daar de autoriteiten steeds hoogere eischen stellen aan de quantiteit en de qualiteit van het geleverde werk.

Een ander gebrek van de **B. V.** is, dat zij de loonen als **maximum** toekent. Voor de massa wordt het **B. V.** stipt naar de letter toegepast, maar voor den enkeling wordt anderzijds niet zoo nauw gekeken en weet de Directie een uitweg om hooger loon toe te kennen als de B. V. aangeven.

Omdat het **B. V.**-voorschrift niet voorziet in bijzondere gevallen van promotie, handelt de Directie maar naar eigen goedvinden en wordt het **B. V.** een doode letter.

Op nog een ander punt wenschen wij even de aandacht te vestigen.

Herhaaldelijk hebben wij van de zijde der autoriteiten moeten hooren, dat de loonregeling, in de **B. V.** vervat, een vrucht is van ons eigen streven. Wij ontkennen dit.

Wij geven toe, dat door den jarenlangen strijd, dien wij gevoerd hebben tegen willekeur en ongerechtigheid bij het toekennen van hooger loon, een loonregeling is getroffen, die den arbeiders een zekeren waarborg geeft bij het opklimmen van loon in de naaste toekomst. Voor het stelsel van periodieke opklimming valt veel te zeggen, dat is met

feiten aangetoond in de Tweede Kamer en in onze vorige brochure en is ook blijkbaar van hoogerhand terecht ingezien, dat voor het toekennen van hooger loon een bepaald stelsel dient gevolgd te worden.

De wenschen, om het loon op zekeren leeftijd toe te kennen, zijn het gevolg van de jarenlange willekeurige en onrechtvaardige methode, die toegepast werd door de Hoofden bij het toekennen van hooger loon en het ontbreken van elk stelsel, dat den arbeider een bepaald loon waarborgt. Bovendien hebben aan de verschillende inrichtingen herhaaldelijk verwisseling van militaire Hoofden, kapiteins- en luitenants-opzichters plaats, waardoor de belangen der werklieden telkens opnieuw aan nieuwe officieren werden overgedragen, hetgeen in niet mindere mate de eisch om een periodieke loonregeling urgent maakte.

Nu ook de Commissie, ingesteld bij beschikking van den Minister van Oorlog, d.d. 20 Januari 1906, IVe Afd., No. 1, inzake de Artillerie-Inrichtingen, op blz. 48—49 van haar rapport het stelsel van een uurloon, dat afhankelijk is van den leeftijdsgrens, ongewenscht acht, meenen wij enkele opmerkingen te moeten maken.

Deze Commissie zegt o. m.:

,,Blijkens het bovenstaande is, in belangrijke mate, rekening gehouden met de in den laatsten tijd ontegenzeggelijk veldwinnende meening, dat den werkman, afgescheiden van bekwaamheid, toewijding en gedrag, op grond van zijn leeftijd alleen reeds, zeker loon toekomt.

Eene, op die meening steunende regeling, komt der Commissie ten eenenmale ongewenscht voor, waar zij die niet bevorderlijk aan de ontwikkeling van energie bij den werkman en aan zijn lust om zich te onderscheiden en daardoor vooruit te komen.

De bepalingen, die het recht geven om, wegens onvoldoenden aanleg en ijver, den werkman te ontslaan, acht de Commissie geenszins een voldoende tegenwicht, allerminst bij eene Staatsinstelling, waar het Hoofd, veel meer dan bij particuliere fabrieken, door allerlei omstandigheden, in zijne vrijheid ten deze belemmerd is.

Indien gestreefd wordt naar een beheer der Staatsfabrieken op z.g.n. commercieele wijze, moge niet uit het oog worden verloren, dat elke regeling, waarbij het Hoofd belemmerd wordt in het rechtmatig streven om ware verdiensten te beloonen en gebrek aan ijver of bekwaamheid te keeren, nadeelig is voor eene economische exploitatie."

Dat er rekening is gehouden met de ontegenzeggelijke veldwinnende meening, dat den werkman op grond van

zijn leeftijd **alleen** reeds zeker loon toekomt, afgescheiden van bekwaamheid, toewijding en gedrag, is slechts ten deele waar.

Er is alleen rekening gehouden met de verzoeken der arbeiders, om een bepaald loon op een bepaalden leeftijd te mogen ontvangen; maar het is beslist onuist, het voor te stellen, alsof er rekening is gehouden met wat de arbeiders verlangden.

Het systeem, dat de bedoelde Commissie in de Bijzondere Voorschriften veroordeelt, is nimmer het verlangen der arbeiders geweest.

De arbeiders hebben niets anders verlangd dan een stelsel, waarbij de loonen, afhankelijk van de leeftijdsgrens, als **minimum-grondslag** zouden worden geregeld.

Dit is heel wat anders als wat het bestaande **B. V.** bedoelt, dat de loonen als **maximum** toekent.

Ook de werklieden wenschten de ontwikkeling van energie bij den werkman en den lust zich te onderscheiden, niet botweg af te snijden. Daarom stelden zij een loonregeling voor, die der Regeering en den Hoofden niet vreemd is, welke een **minimum-loonbedrag** als grondslag aangaf, en waarbij de Hoofden de vrijheid behielden, in gevallen, waar het betrof het beloonen naar bekwaamheid en ontwikkeling van den ijevrigen en verdienstelijken arbeider, een hooger loon toe te kennen.

En indien er bij de Hoofden een rechtmatig streven had bestaan, om ware verdiensten te beloonen, had dit moeten blijken uit de meermalen door de vertegenwoordiging voorgestelde verzoeken, waarvoor zij echter niet te vinden waren.

Niet de werklieden, doch de autoriteiten zelf zijn de oorzaak van de groote ontevredenheid tegen de Bijzondere Voorschriften, van de willekeurige en onrechtvaardige toepassing daarvan, van het afsnijden van den pas om ware verdiensten te beloonen, die genoemde Commissie zoo onontbeerlijk acht voor een goede economische exploitatie.

Als stelsel voor een loonstandaard met periodieke verhooging, afhankelijk van een gestelde leeftijdsgrens, achten wij deze de meest wenschelijke, mits de loonen als **minimum** worden toegekend.

De meening, waarmede enkele Hoofden colporteeren, als zouden de werklieden zelf om die slechte loonregeling gevraagd hebben, wijzen wij beslist van de hand. De heeren weten het trouwens wel beter.

Wij dringen daarom nogmaals krachtig aan op de invoering van een behoorlijken loonstandaard voor werklieden en vak-werklieden en brengen beleefd de volgende, op de

Bondsvergadering vastgestelde loonregeling, onder uwe welwillende aandacht:

Loonregeling voor de werklieden aan de Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug.

Minimum-loonregeling als grondslag bij eenen 10-urigen arbeidsdag:

						A.		B.
op	20	jaar	17	cts.	per uur	*f* 1.70	per dag	*f* 2.—
,,	21	,,	18	,,	,,	- 1.80	,,	- 2.10
,,	22	,,	19	,,	,,	- 1.90	,,	- 2.20
,,	23	,,	20	,,	,,	- 2.—	,,	- 2.30
,,	24	,,	21	,,	,,	- 2.10	,,	- 2.40
,,	25	,,	22	,,	,,	- 2.20	,,	- 2.50
,,	26	,,	23	,,	,,	- 2.30	,,	- 2.60
,,	28	,,	24	,,	,,	- 2.40	,,	- 2.70
,,	30	,,	25	,,	,,	- 2.50	,,	- 2.80
,,	32	,,	26	,,	,,	- 2.60	,,	- 2.90
,,	34	,,.	27	,,	,,	- 2.70	,,	- 3.—
,,	36	,,	28	,,	,,	- 2.80	,,	- 3.10

De onder A. vermelde dagloonen zijn bedoeld voor de werklieden. De onder B. vermelde die voor de vaklieden, welke in verband met den leeftijdsgrens *f* 0.30 per dag hooger zijn gesteld, tot een maximum van *f* 4.— per dag, verder naar bekwaamheid toe te kennen.

Centraal Magazijn van Militaire Kleeding te Amsterdam, Delft en Woerden.

Door het personeel aan genoemde inrichtingen wordt gevraagd, de volgende regeling te willen invoeren:

1ste Meesterknecht, Snijders, Smid.

Aanvangssalaris	*f* 3.—	per dag	of *f* 18.—	per week.
na 3 jaar	,, 3.25	,,	,, 19.50	,,
,, 6 ,,	,, 3.50	,,	,, 21.—	,,

N.B. Genoemde zadelmaker en smid zijn de vaklieden, werkzaam bij de keuringscommissie.

2de Meesterknecht, 2de Zadelmaker.

Aanvangssalaris	*f* 2.85	per dag	of *f* 17.10	per week.
na 3 jaar	,, 2.90	,,	,, 17.40	,,
,, 6 ,,	,, 2.95	,,	,, 17.70	,,

Kleermakers en werklieden.

leeftijd	dagloon	weekloon.
20 jaar	*f* 1.70	*f* 10.20
21 ,,	,, 1.80	,, 10.80
22 ,,	,, 1.90	,, 11.40
23 ,,	,, 2.—	,, 12.—
24 ,,	,, 2.10	,, 12.60
25 ,,	,, 2.20	,, 13.20
26 ,,	,, 2.30	,, 13.80
28 ,,	,, 2.40	,, 14.40
30 ,,	,, 2.50	,, 15.—
32 ,,	,, 2.60	,, 15.60
34 ,,	,, 2.70	,, 16.20
35 ,,	,, 2.80	,, 16.80

Werkvrouwen, schoonmaaksters.

20—22 jaar	11 ct.	*f* 1.10	*f* 6.60
23—25 ,,	12 ,,	,, 1.20	,, 7.20
26—28 ,,	13 ,,	,, 1.30	,, 7.80
29—31 ,,	14 ,,	,, 1.40	,, 8.40
32—34 ,,	15 ,,	,, 1.50	,, 9.—
op 35 ,,	16 ,,	,, 1.60	,, 9.60

Rijks-Magazijn van Geneesmiddelen te Amsterdam.

De werklieden, aan dit magazijn verbonden, verzoeken eveneens verbetering van hunne financieele positie.

Ook deze categorie kan zich beroepen op een verlaging van den loonstandaard, daar de loonen bij Kon. Besluit van 16 Maart 1891 bedroegen: *f* 2.80, *f* 2.50 en *f* 2.10 per dag en bij Kon. Besluit van 27 Mei 1898 zijn geworden *f* 2.50, *f* 2.—, *f* 1.80 en *f* 1.60 per dag.

Na de inwerkingtreding der **Bijzondere Voorschriften** voor de verschillende inrichtingen en magazijnen bij het Departement van Oorlog, is het maximum-loon vastgesteld op *f* 2.10 per dag, dat in het allergunstigste geval en slechts voor enkelen met *f* 0.20 per dag kan worden verhoogd.

Zij wenschen, evenals verschillende andere categorieën van werklieden bij het Departement van Oorlog, dat het maximum-loon weder op *f* 2.80 per dag wordt gesteld, met een periodieke opklimming.

Ook de **waakdiensten** zouden zij gaarne beter betaald zien. Thans wordt voor het waken op Zondag 15 ct. en op een werkdag 1 ct. per uur betaald. Dit nu zouden zij willen zien gebracht op 25 ct. voor den Zondag en voor den werkdag het gewone loon. Op den verjaardag van H. M. de

Koningin vrij van waakdienst, daar voor het waken op dien dag slechts 1 ct. per uur wordt betaald en zij gaarne aanspraak willen maken op een halven dag vrij met behoud van loon, zooals art. 32 van het W. R. L. dit aangeeft.

De verwarming aan dit magazijn laat veel te wenschen over, hierin wenschen zij eveneens verbetering te zien gebracht.

Militaire Bakkerijen.

De werklieden aan de militaire bakkerijen te Amsterdam, te Arnhem, te Utrecht, te 's-Gravenhage, enz., wenschen de volgende loonregeling en verzoeken ter verbetering van hunne positie voor te dragen.

Omtrent loon verzoeken zij:

Aanvangssalaris *f* 12.— per week.
na 2 jaar ,, 13.20 ,,
,, 4 ,, ,, 14.40 ,,
,, 6 ,, ,, 15.60 ,,
,, 12 ,, ,, 16.80 ,,
,, 18 ,, ,, 18.— ,,

De Meesterbakker *f* 0.50 per dag meer.

Een werkman, belast met de behandeling der gaswerktuigen, *f* 0.15 per dag meer; evenzoo de deegmaker en ovenist.

Molenaar en molenaarsknecht in de militaire bakkerij resp. *f* 0.25 en *f* 0.15 meer.

Noodhulpen of handlangers 25 cent per uur.

Het loon der bakkers is thans *f* 1.30—1.60 en na 6 jaar *f* 1.90 per dag.

Meesterknecht bij aanvang *f* 1.95, na 2 jaar *f* 2.30 en na 6 jaar *f* 2.40 per dag.

Werkman, belast met gaswerktuigen, *f* 1.75, na 2 jaar *f* 1.95 en na 6 jaar *f* 2.05 per dag.

Noodhulpen of handlangers hebben slechts 13 cent per uur of *f* 1.30 per dag.

Sedert 1906 zijn de militaire bakkers onophoudelijk bezig geweest om der Regeering duidelijk te maken dat het bakken van goed brood ook een vak is, waaraan vakeischen mogen gesteld worden. Vooral de laatste jaren wordt van hen arbeid verlangd, zonder dat hun loon daarmede gelijken tred houdt.

Het werk, waaraan vóór 1906 een tijd van 13 à 14 nren werdbesteed, moest na de invoering van den 12-urigen werkdag,Juli 1906, binnen dien tijd worden verricht.

Na invoering van den 10-urigen werkdag werden de werkzaamheden zoo geregeld, dat niet dan in buitengewone

omstandigheden overwerk plaats vindt om het magere loon eenigszins te verhoogen.

Een militaire bakker moet bij aanneming een proef van bekwaamheid afleggen, waaruit volgt dat hij vakman is, terwijl na 2 en 6 jaar opnieuw moet blijken, of men bekwaam genoeg is, om voor hooger loon in aanmerking te kunnen komen.

Overigens wenschen zij:

Art. 23 van het W. R. L. zoodanig te verduidelijken en aan te vullen, dat geen twijfel meer kan bestaan, hoe en met welk loon de verrichte arbeid moet worden vergoed.

Art. 23. 3o. Werk, verricht tusschen 10 uur n.m. en 5 uur v.m. en op feestdagen, telt als dubbel, ook al vallen een of meer uren hiervan in den door het Hoofd vast te stellen werktijd. Een en ander in verband met Art. 14 en 19 van het W. R. L.

Het loon te brengen van de handlangers op loon van de hoogst gesalarieerde bakkers.

Er wordt gesproken van noodhulpen.

In tijd van nood moet een loon uitbetaald worden, waarin rekening gehouden is dat het menschen zijn.

1e. Die hulp verleenen om het werk klaar te krijgen;

2e. Zoodanige werklieden waaraan men eischen kan stellen om het noodige werk te verrichten;

3e. Er wordt gezegd, zooveel man zijn er, met het vaste personeel doen jelui in zooveel tijd zooveel werk, dus kan er naar evenredigheid van tijd en personeel, zóóveel geproduceerd worden.

De praktijk heeft geleerd, dat 2 vaste werklieden minstens zooveel werk moeten doen als 3 handlangers.

De klassen af te schaffen en een loon uit te betalen, gelijk aan de hoogste klasse bakkerij.

Het instellen van klassen is geschied in den tijd, dat er gewerkt werd na drukte; dit is thans vervallen, daar in alle bakkerijen de 10-urige arbeidsdag is ingevoerd, zoo moet er ook in alle bovengenoemde inrichtingen hetzelfde aantal uren gewerkt worden.

Ook wenschen zij geregelde schafttijden, op die wijze, zooals dat b.v. is ingericht aan de Hembrug. Gedurende den arbeidsdag wordt 2 maal ½ uur gelegenheid gegeven tot het nuttigen van brood en koffie. Het gebeurt veel, dat het personeel onder het opmaken van brood, hun brood en koffie moet gebruiken.

Ten slotte wenschen zij Zijn Excellentie den Minister van Oorlog beleefd te wijzen op het groote nut en de voordeelen van het opleiden van eigen personeel tot opzichtvoerend

personeel, een belang zoowel voor den Staat als voor de werklieden, en om redenen:

1e. het onoordeelkundig optreden van niet-vakmannen;

2e. het in de gelegenheid om hoogerop te komen, daar in alle Rijksbetrekkingen, hetzij door examen of anciënniteit, gelegenheid bestaat een hoogere positie te verwerven.

Verder wenschen zij verbetering te zien gebracht in de vergoeding en behandeling tijdens hunne detacheering in de legerplaats bij Harskamp.

Vroeger werden in het kamp vele overuren gemaakt en op Zondag gewerkt, waardoor het loon aanmerkelijk steeg. Dit nu is anders geworden en wordt alleen slechts *f* 1.— per dag toelage genoten. Het verblijf aldaar wordt tegen een dergelijke geringe vergoeding zeer bezwaarlijk. Hun wordt een tent gegeven met nachtleger, maar in een zomer als de gepasseerde, is dit alles zeer onaangenaam en bovendien ongezond, daar de bakkers aan een hooge temperatuur en dunne kleeding gewoon zijn, worden zij herhaaldelijk aan de buitenlucht blootgesteld, waar zij gedeeltelijk hunne bezigheden verrichten, door water te halen en te verwarmen, enz.

Bovendien verstoken van hun gezinsleven en willen zij des Zondags naar huis, dan gaat dit gepaard met een marsch van 3 uren heen en 3 uren terug.

Aangezien het kostgeld zeer hoog is, zoodat de toelage geen noemenswaard financieel voordeel brengt, verzoeken zij een hooger bedrag als tegemoetkoming gedurende den tijd der detacheering te mogen genieten.

Koninklijke Militaire Academie te Breda.
Compagnie Oppassers.

Winterdienst.

Werkdag: van 7.10 uur v.m. tot 11.30 uur v.m.
,, 1.10 uur n.m. tot 3.30 uur n.m.
,, 4.30 uur n.m. tot 6 uur n.m.
Zondagsdienst: van 8.30 uur v.m. tot 1 uur n.m.
,, 4.30 uur n.m. tot 5.30 uur n.m.

Zomerdienst.

van 6.10 uur v.m. tot 7 uur v.m.
,, 8 uur v.m. tot 11.30 uur v.m.
,, 1.10 uur n.m. tot 3.30 uur n.m.
,, 4.30 uur n.m. tot 6 uur n.m.

De verdiensten varieeren van *f* 7.50 tot *f* 9.— per week.

Zij werken in den zomerdienst 51 uren en in den winterdienst 63 uren per week (buiten den nachtwachtdienst).

Daarbij nog 2 avonden in de week tafeldekken in den winterdienst van 9.30 uur n.m. tot 11 uur n.m.; in den zomerdienst van 8.30 uur n.m. tot 10 uur n.m.

Voorts hebben zij zeker om de tien dagen nachtwachtdienst, dat is van 's avonds 9½ tot 's morgens 6 uur of 6.45.

Wapenpoetsers.

Werkdag: van: 8 uur v.m. tot 12 uur m.d.
,, 4 uur n.m. tot 8 uur n.m.

Werken door elkaar, met nachtwachtdienst medegerekend, 51 uren per week.

Deze personen zijn des Zondags vrij, maar doen om de 3 weken nachtwachtdienst van 's avonds 9½ uur tot 6 uur 's morgens (of 6.45 uur).

Verdiensten *f* 9.— per week (varieeren van *f* 7.50 tot *f* 9.)

Werklieden in de Batterij.

Werken van 7 uur v.m. tot 12 uur m.d.
,, 1.30 uur n.m. tot 4 uur n.m.

Doen des Zondags geen dienst, doch doen wel mede aan tafeldekken en wachtdienst.

Verdiensten varieeren van *f* 7.50 tot *f* 9.— per week.

Vegers.

Wnterdienst

Werkdag: van 7 uur v.m. tot 11.15 uur v.m.
,, 12.45 uur n.m. tot 4.30 uu n.m.
,, 6.40 uur n.m. tot 7 uur n.m.
,, 10 uur v.m. tot 10.20 n.m.

(Deze dienst is om de 3 dagen.)

Zomerdienst.

Werkdag: van 6.15 uur v.m. tot 11.15 uur v.m.
,, 12.45 uur n.m. tot 4.30 uur v.m.
,, 6.40 uur n.m. tot 7 uur n.m.
,, 9 uur v.m. tot 9.20 n.m.

(Deze dienst is om de 3 dagen.)

Zondagsdienst.

Van 8 uur v.m. tot 12 uur m.d.
,, 3 uur n.m. tot 4.30 uur n.m.
,, 9 uur n.m. tot 9.10 uur n.m.

Verrichten ook nachtwachtdienst van 9½ 's avonds tot 6 uur of 6.45 uur 's morgens.

Verdiensten van *f* 7.50 tot *f* 9.— per week.

*) Tafeldekkers en keukenpersoneel.

Werkdagen van:
Maandag: 6 uur v.m. tot 8.30 uur v.m.
11.20 uur v.m. tot 2.15 uur n.m.
3.45 uur n.m. tot 6.15 uur n.m.
340 uur n.m. tot 6.15 uur n.m.
Dinsdag: 6 uur v.m. tot 9 uur v.m.
11.15 uur v.m. tot 2.15 uur n.m.
9.15 uur n.m. tot 10.45 uur n.m.
Nachtwachtdienst van 9½ uur 's avonds tot 6 of 6.45 uur 's morgens.
Woensdag: 11½ uur v.m. tot 2¼ uur n.m.
3.40 uur n.m. tot 6.15 uur n.m.
Donderdag: 6 uur v.m. tot 9½ uur v.m.
11.25 uur v.m. tot 2 uur n.m.
3.40 uur n.m. 6.15 uur n.m.
9.15 uur n.m. tot 10.45 uur n.m.
Vrijdag: 6.15 uur v.m. tot 8.30 uur v.m.
11.15 uur v.m. tot 2.15 uur n.m.
3.45 uur n.m. tot 6.45 uur n.m.
Zaterdag: 6 uur v.m. tot 9.15 uur v.m.
11.20 uur v.m. tot 2.30 uur n.m.
3.45 uur n.m. tot 6 uur n.m.
9.15 uur n.m. tot 10.45 uur n.m.
Zondag: van 8 uur v.m. tot 10.15 uur v.m.
,, 11.25 uur v.m. tot 1.30 uur n.m.
,, 3.45 uur n.m. tot 6 uur of 6.15 uur n.m.
Verdiensten varieeren van *f* 7.50 tot *f* 9.— per week.

Ordonnancedienst.

Werkdag: van 8 uur v.m. tot 12 uur m.d.
,, 1 uur n.m. tot 4 of 5 uur n.m.
Zondag: van 8 uur v.m. tot 12 uur m.d.
Verdiensten varieeren van *f* 7.50 tot *f* 9.— per week.
Deze personen hebben nooit een vrijen Zondag.

Cavalerie-Corveeërs.

Werkdag: van 6 uur v.m. tot 11 of 12 uur m.d.
,, 1 of 2 uur n.m. tot 5 uur n.m.
Zondags: van 7 uur v.m. tot 8½ uur v.m.
Hebben nooit een vrijen Zondag.

---

*) De wachtdienst varieert bij deze personen op verschillende tijden van 7 tot 10 dagen.
Zij werken in ploegen, zoodat iedere ploeg om 4 weken een vrijen Zondag heeft.

Kazerne-Corveeërs bij het 6e Regt. Infanterie.

Deze personen hebben dienst:
van v.m. 5½ uur tot 8 uur v.m.
,, 8½ uur v.m. tot 11 uur v.m.
1½ uur n.m. tot 4½ uur n.m.
terwijl om de 3 avonden ieder persoon aardappelschillen moet komen opvegen, dit duurt ongeveer ¾ uur.
Zondagsdienst: van 7 uur v.m. tot 9 uur v.m.
Verdiensten per week *f* 7.70.
(Hebben nooit een vrijen Zondag.)

Garnizoens-Nachtleger en Kleedingmagazijn.

Deze personen werken van v.m. 8 uur tot 12 uur m.d.
,, 1 uur n.m. tot 4 uur n.m.
doch bij drukke werkzaamheden moeten zij langer werken, daar de werktijd op 60 uren per week gesteld is.

Zondags zijn zij vrij.

Verdiensten per dag *f* 1.50 of *f* 9.— per week.

Volgens de betrokken werklieden zoude kunnen vervallen bij de Zondagdiensten voor de K. M. Academie: schoenpoetsen en waschgarnituur in orde brengen.

Ook deze categorie van burger-corveeërs wenscht nogmaals de aandacht te vestigen op hunne slechte bezoldiging en verzoeken, in plaats van een weekloon, een daggeld van *f* .2— bij aanstelling; afschaffing of beperking van den Zondagsarbeid en extra-betaling voor de Zondagdiensten en bijzondere werkzaamheden.

Overigens verzoeken zij dezelfde algemeene verbeteringen bedoeld in de adressen van den Bond.

Burgerwerklieden-Corveeërs.

De loonen van de kazerne-corveeërs zijn in 't algemeen zeer onvoldoende. Gespeculeerd wordt op het pensioentje, dat velen onder hen genieten, echter niet allen hebben dit.

De loonen zijn bij aanvang *f* 7.—, na 3 jaar of na gebleken geschiktheid wordt dit gebracht op het maximum van *f* 7.70 per week. In grootere garnizoensplaatsen is dit gesteld op *f* 8.20 tot *f* 8.90 per week.

Dat deze loonen geheel ontoereikend zijn en de huisgezinnen in een diep ellendigen toestand verkeeren, behoeft gen betoog meer. Er is een tekort, dat de werklieden moeten aanzuiveren met het vervullen van allerlei bijbaantjes buiten hun werktijd. Bij de bespreking in de Tweede Kamer over de loonen der corveeërs te Amersfoort, merkte de Minister op, dat een loon van *f* 2.— per dag voor een corveeër, zonder eenige vakkennis, hem sterk overdreven voor

kwam, daar noch lichamelijk zware arbeid, noch verantwoording van eenige beteekenis aan hen wordt opgedragen. En de Minister, die zich ter vergelijking van de loonen der gemeente-reiniging te Amersfoort liet voorlichten door den directeur dier afdeeling, deelde mede, dat bij dien tak van dienst 21 van de 26 werklieden een loon van *f* 8.50 per week verdienden.

Erkend moet dus worden, dat het Rijk te dier plaatse achterlijk is; en wanneer wij de loonen voor de corveeërs zouden willen vergelijken met de gemeente-loonen, zou het resultaat overal hetzelfde zijn; het Rijk staat ten opzichte van dze loonen bij verreweg de meeste gemeenten achter.

Een paar voorbeelden bewijzen dit.

Utrecht. Gemeenté-reiniging. Loonen vastgesteld in 1908. De minst bezoldigde arbeiders, als werklieden 2e klasse van *f* 9.90 tot *f* 11.10 per week. Straatvegers van *f* 9.— tot *f* 10.50. Urinoirreinigers *f* 9.90 tot *f* 11.10. Stortkarlieden *f* 9.— tot *f* 10.80. Aschkarlieden *f* 6.60 tot *f* 7.50.

Alkmaar. Gemeente-reiniging. Loonen vastgesteld 17 April 1907. Bij aanvang *f* 10.— per week. Gemiddeld loon *f* 10.50. Hoogste loon *f* 11.50.

Arnhem. Loonen vastgesteld 9 Maart 1908. *f* 10.— per week of *f* 520.— per jaar.

Den Haag. Van af *f* 10.50, benevens vrije bovenkleeding.

Delft. Loonen vastgesteld 5 Juli 1907. Vaste werklieden worden in 10 klassen verdeeld. Minst bezoldigde klasse, n.l. de 1e loonklasse *f* 9.— tot *f* 10.80 per week. 2e klasse *f* 9.60 tot *f* 11.40 enz. 10e loonklasse van *f* 14.40 tot *f* 16.20.

Dordrecht. Loonen vastgesteld 25 Juni 1907.

De loonklassen voor vaste werklieden zijn de volgende:

	Uurloon:	Weekloon:
1e klasse	17 —20 cts.	*f* 10.00—11.80.
2e ,,	20 —22 ,,	,, 12.00—13.20.
3e ,,	22½—24½ ,,	,, 13.50—14.70.
4e ,,	25 —27 ,,	,, 15.00—16.20.
5e ,,	28 —30 ,,	,, 17.00—18.00.

Zoo zouden wij steeds door kunnen gaan. Wat wij hebben willen aantoonen, is, dat tal van gemeenten aan de minst bezoldigde arbeiders een hooger loon toekenden dan het Rijk, voor arbeid, die met de corvee-dienstverrichting op één lijn is te stellen.

Het hoofdbezwaar van hun loonregeling is, dat het loon als **weekloon** wordt toegekend over **zeven** dagen van de week. Deze verdeeling is met geen ander oogmerk gedaan, dan om den arbeidsduur van de werklieden ook over **zeven** dagen te verdeelen, zoodat zij, al naar gelang de dienst op Zondag dit vordert en dit overigens van de persoonlijke

inzichten der autoriteiten afhangt, hoe zij den arbeidsduur willen verdeelen, over de 7 dagen der week, rekening houdende met de regeling van den maximum arbeidsduur van 60 uren per week.

Zondagsarbeid komt geregeld overal voor en bedraagt ongeveer 2 à 3 uren, soms ook langer.

De wenschen van de corveeërs in het algemeen zijn:

1e. een dagloon van *f* 2.—, met vooruitzichten op verhooging;

2e. afschaffing van Zondagsarbeid, of beperking alleen tot den noodzakelijksten arbeid;

3e. extra-betaling voor Zondagsarbeid en buitengewone werkzaamheden.

Overigens verzoeken zij dezelfde algemeene verbeteringen, voorgesteld door den Bond.

Cadettenschool te Alkmaar.

Het loon voor de burger-corveeërs is *f* 7.70 per week, bij aanvang *f* 7.—.

De arbeidsduur is gemiddeld 9 uur per dag, aldus:

van 6 uur v.m. tot 8½ uur v.m.
,, 9 uur v.m. tot 12 uur v.m.
,, 1½ uur n.m. tot 5 uur n.m.

Des morgens is men verplicht ½ uur schafttijd in het gebouw door te brengen, zoodat het aantal uren aan de inrichting op werkdagen 57 uren bedraagt.

Zondags wordt 2 uur in den voormiddag en 1 uur in den namiddag arbeid verricht. Voor dezen Zondagsarbeid, welke gewoonlijk door 3 arbeiders geschiedt, wordt geen extra-belooning gegeven. Voor de werklieden geldt als regel, dat zij, met inbegrip van den Zondagsarbeid, een 60-urigen arbeidsweek hebben.

Door vermindering van het aantal cadetten van 74 tot 72 is het personeel, door overplaatsing, met 4 man ingekrompen, waardoor de diensten verzwaard zijn.

Bijzondere werkzaamheden, welke meermalen aan deze inrichting voorkomen, worden niet extra beloond, zooals dit volgens het **B. V.** bij andere inrichtingen wel mogelijk is. Ook voor het verrichten van grondwerk bij het aanleggen en onderhouden van tennisbanen, of het verrichten van die soorten van arbeid: stucadoors-, schilderwerk, enz., die niet kunnen gerangschikt worden onder gewone corveediensten, wordt geen extra belooning gegeven.

Straffen worden zeer streng toegepast. Voor het te laat komen van 15 minuten, wegens het springen van een breukband, werd den werkman *f* 0.64 ingehouden. Een ander

werkman kwam Zondags te laat, blijft werken tot zijn corvee is afgeloopen en wordt *f* 0.25 ingehouden.

Een werkman werd gestraft met drie dagen schorsing en inhouding van loon, op het rapport van een hospitaalsoldaat. Het kind van bedoelden werkman was zwaar ziek. Ten 1 uur 's middags bracht hij het recept, om dit ten 4.30 te komen halen. De majoor-opzichter had geen tijd gehad het klaar te maken en toen de werkman zeide: „als het maar voor een officier was", werd hij gestraft. Dat de toestand ernstig was, bleek na eenige dagen, toen het kind overleed.

Ook de heer Passtoors heeft op deze strafmethode reeds gewezen.

Hun verzoeken zijn, dat zij op een daggeld van *f* 2.— worden aangesteld en voor het verrichten van bijzondere werkzaamheden extra betaling.

De Zondagsarbeid wordt afgeschaft of tot het allernoodzakelijkste beperkt en voor Zondagsarbeid extra betaling.

Op verjaardagen van H. M. de Koningin een halven dag vrij te geven, zooals dit geschiedt aan andere inrichtingen.

Overigens verzoeken zij dezelfde verbeteringen, bedoeld in de adressen van den Bond.

Magazijnknechten der Artillerie en Genie.

Wat het loon betreft, verzoeken deze werklieden een gelijkstelling met het loon der magazijnknechten te Amsterdam. Als loonregeling zouden zij willen verzoeken, dezelfde als die voor de werklieden aan de kleedingmagazijnen gesteld.

Overigens verzoeken zij beleefd dezelfde verbeteringen te willen invoeren, vervat in de adressen van den Bond.

Koloniaal Etablissement te Amsterdam.

Hoewel deze categorie reeds vele belangrijke verbeteringen heeft verkregen, wenschen zij op enkele punten nog nader de aandacht te vestigen.

Wat betreft de loonen, zijn deze geregeld als volgt:

Voorman	1ste klasse	*f* 2.60	per	dag.
,,	2de ,,	,, 2.45	,,	,,
Werkman	1ste ,,	,, 2.30	,,	,,
,,	2de ,,	,, 2.15	,,	,,

Hun wensch is, dat het maximum zal stijgen tot *f* 2.80 per dag, zooals dit door de werklieden aan verschillende inrichtingen van Oorlog wordt gevraagd.

Verder wenschen zij, dat de vaklieden, welke als zoodanig na het afleggen van een proef van bekwaamheid zijn aan-

genomen, een hoogere bezoldiging wordt toegekend, voor zooverre hun vakbekwaamheid en de aard hunner werkzaamheden op één lijn zijn te stellen met de werkzaamheden van vaklieden bij verschillende inrichtingen bij het Rijk, die daarvoor als vakman een afzonderlijk loon genieten.

Overigens sluiten zij zich geheel aan bij de verzoeken, belichaamd in de adressen van den Bond.

Rijks-Munt te Utrecht.

Het personeel aan deze inrichting is verdeeld in vaste en losse werklieden.

De vaste werklieden vallen in de termen der Burgerlijke Pensioenwet.

De werktijd bedraagt ten hoogste 10 uur per dag.

De loonen bedragen voor:

	a. Vaste werkl.	b. Vaklieden.	c. Voorl.
Aanvangssalaris	*f* 650	*f* 700	*f* 800
Verhooging na telkens 2 jaren met	*f* 25	*f* 25	*f* 50
en nog eens na 2 jaren met	*f* —	*f* 50	*f* —
tot een bedrag van	*f* 700	*f* 800	*f* 950

Een vaste nachtwacht ontvangt *f* 50 meer salaris dan een vast werkman.

De bedienden der afdeeling Contrôle hebben *f* 700 salaris, hetwelk kan stijgen tot een maximum van *f* 725.

De smelters hebben de volgende loonen: 1e smelter *f* 980, 2e smelter *f* 930 en één smelter *f* 880.

Aan volwassen losse werklieden der vakafdeeling wordt een dagloon betaald van niet minder dan *f* 1.60 en niet meer dan *f* 2.40.

Aan volwassen werklieden der andere afdeelingen een dagloon van niet minder dan *f* 1.60 en niet meer dan *f* 2.30 per dag.

Voor leerlingen niet minder dan *f* 0.50 en niet meer dan *f* 1.50 per dag.

Voor lek uur, dat langer dan den normalen dagelijkschen arbeid moet gewerkt worden, wordt, zoo dit valt tusschen 6 uur 's morgens en 10 uur 's avonds, 25 %; en wanneer dit valt tusschen 10 uur 's avonds en 6 uur 's morgens, of op een Zon- of Christelijke feestdag, 50 % verhooging toegestaan.

Bij ziekte ontvangen de vaste werklieden vol loon. De losse 4/5 van het normale dagloon, gedurende 12 weken per jaar.

Voorlieden kunnen op 10, vaste werklieden op 7 en losse

werklieden op 6 dagen verlof per jaar rekenen.

Voorts wordt aan de vaste werklieden, gehuwde losse werklieden en ongehuwden, welke kostwinner zijn, het volle loon uitgekeerd (na 1e opkomst) voor het vervullen der militaire plichten.

Aan ongehuwden, geen kostwinner, het halve loon.

Deze werklieden zouden gaarne de volgende verbeteringen zien ingevoerd:

De losse werklieden, welke eenigen tijd als zoodanig werkzaam zijn, eene vaste aanstelling te geven.

Er zijn losse werklieden, welke reeds eenige jaren op de vakafdeelingen werkzaam zijn en nog geen vaste aanstelling hebben verkregen.

Alsook losse werklieden der Muntfabriek, welke de laatste jaren, op enkele maanden, sommigen op enkele weken na, het geheele jaar door arbeid verrichten.

De vaste werklieden wenschen de periodieke verhoogingen als volgt.

	Vaste werkl.	Vaklieden.	Voorlieden.
Aanvangssalaris	*f* 650	*f* 700	*f* 800
Na 1 jaar	,, 50	,, 75	,, 75
Het daarop volgende jaar	,, 50	,, 75	,, 75
De daarop volgende 2 jaar	,, 50	,, 75	,, 75
De daarop volgende 2 jaar	,, 50	,, 75	,, 75
Tot een maximum	*f* 850	*f* 1000	*f* 1100

Voor overwerk, wanneer dit valt op den dag, 50 % verhooging, en voor nacht- of Zondagsarbeid 100 %.

Vol loon bij ziekte voor losse werklieden.

Het verlof voor ontspanning voor de werklieden te brengen op 8 dagen, doch hun tevens extra verlof te geven voor ernstige ziekten of bij overlijden (volgens Regl. Landmacht).

Verlof bij alle verjaardagen van het Koninklijke Huis.

Extra verlof voor hen, welke verplicht worden bestuursvergaderingen of congressen bij te wonen.

Invoering van den achturigen werkdag.

's Rijks-Veeartsenijschool te Utrecht.

De toestand van het personeel aan deze inrichting is verre van rooskleurig.

Tot 1 September 1898 was het personeel inwonend en genoot aan salarissen *f* 70 tot omstreeks *f* 170 per jaar, met recht van kost en inwoning; nadien is het internaat afgeschaft en werd het personeel, reeds in dienst, na een met goed gevolg doorloopen proeftijd, losvast aangesteld op een salaris van *f* 468 's jaars, plus het genot van emolumenten,

f 3 met de kermis en *f* 3 met Nieuwjaar en de belofte tot geleidelijke verhooging, terwijl de reeds vele jaren in dienst zijnde werklieden op een direct salaris van *f* 500 en *f* 520 per jaar werden gesteld.

Bij een latere uitbreiding van het personeel zieken-oppassers, werd voor dezen het aanvangssalaris op *f* 520 per jaar gesteld, plus de hierboven genoemde emolumenten, waardoor een onbillijke verhouding ontstond tusschen het veel lager bezoldigde en langer in dienst zijnde personeel.

Een reglement of behoorlijke voorschriften omtrent de regeling van de arbeidsvoorwaarden ontbreekt voor deze categorie van werklieden en de rechtspositie laat daarom ten opzichte van werklieden bij andere Departementen zeer veel te wenschen over.

In de eerste plaats dient daarom de aandacht der regeling van het bestaande loon en den arbeidsduur, waarvan bijgaande staat een duidelijk en volledig overzicht geeft.

	dienstjaren	p. jaar	Gemiddeld aantal werkuren per dag.	Gemiddeld aantal werkuren per week.
1 Hoefsmid	24	*f* 6.46	8 uur	48 à 50
1 „	19	„ 5.46		
7 Stalknechts	van 3 tot 14	„ 5.46	2 dagen 10, 3e dag 14	74 of meer — Bovendien om de beurt een nachtdienst, hoewel zij gekleed mogen slapen.
2 Ziekenoppassers	9 en 11	„ 6.—	idem.	74 „ „
1 Koetsier	10	„ 6.—	idem.	74 „ „
1 Hondenoppasser	10	„ 5.46	10 uur per dag	68 per week, met Zondag inbegrepen.
1 Bediende Onderwijs	11	„ 6.—	9 „ „ „	54 „ „
1 „ „	11	„ 6.—	9 „ „ „	56 „ „ Zondags 1 uur.
1 „ „	8	„ 5.46	9 „ „ „	56 „ „ behalve de avonden of nachten voor de verloskunde, vooral in het voorjaar, zonder vergoeding.
1 Huisknecht	12	„ 5.46	10 of 14 om den anderen dag, gemiddeld 12 uur	78 per week Zondags 2 uur dienst 2 uur vrij, om de beurt
1 „	7	„ 5.46		Idem.
1 Bureauknecht	11	„ 5.46		Idem.
1 Portier of concierge	11	„ 6.—		Idem. Benevens als 's nachts gebeld wordt.
1 Koeienknecht	9	„ 6.—	2 dagen 10, 3n dag 12	Ruim 74 uur of meer.
1 „	13	„ 5.46	idem.	„ 64 „ „ „
1 „ los	1½	„ 5.46	idem.	„ 64 „ „ „
1 Sectieknecht „	1½	„ 4.68	10½ uur, 3n dag 12	66 uren, Zondag medegerekend.
1 Nachtwacht „	10	„ 3.60	8 uur per nacht	56 „ per week, nooit vrij. (Deze verdient heel 9 ct. p. u.

1 losse stoker verdient de kolossale som van *f* 1.35 per dag en heeft dienst van 6 tot 6 uur (soms tot 10 uur 's avonds).

Emolumenten. — Van af onze aanstelling, 1 Januari 1907, krijgen wij al onze stortingen om de 3 maanden terug, $^1/_8$ en 5 pct. voor weduwen- en weezenfonds, zoodat onze salarissen bedragen voor iemand die *f* 5.46 verdient, nagelang de maand is, 28, 30 of 31 dagen, zoo omstreeks *f* 8.50 per week en krijgt men om de 3 maanden ruim *f* 23.— verder bestaan geen emolumenten. — De laatste 5 jaar zijn geen verhoogingen toegekend, als toeslag voor pensioenstorting.

Bovenstaande tabel geeft de voordeeligste uren aan, daar moet men hier voor blijven en daarvoor krijgt men nooit vergoeding.

Onder de hoogste loonen, die wij onder bovenstaanden staat aantreffen, noemen wij een hoefsmid. Deze vakman, met 23 dienstjaren, heeft het gebracht tot *f* 646 per jaar. Wel is waar is de arbeidsduur, 48 à 50 uren per week, zeer prijzenswaardig, doch als wij dan nagaan, wat zulk een werkman gemiddeld per week verdient, dan komt men zoo ongeveer tot een weekloon van *f* 12.40. Dat is een van de best bezoldigde.

Nemen wij nu b.v. eens een stalknecht. Deze heeft een salaris van *f* 546 per jaar en dikwijls een meer dan 74-urige arbeidsweek. Zijn weekloon bedraagt gemiddeld *f* 10.50. Nemen wij zijn buitengewonen langen arbeidsduur in aanmerking, dan heeft zoo iemand pl.m. 14 cts. per uur.

Er heeft eens een Kamerlid, sprekende over de lage loonen van de Rijkswerklieden, in het Parlement gezegd: „Als er ooit een tentoonstelling van lage loonen wordt gehouden, dan krijgt de Staat zeker een eervolle vermelding." En zoo is het. De hier en op meer andere plaatsen in deze brochure vermelde loonen zijn allertreurigst en dienen noodzakelijk verhoogd te worden.

De wenschen van het personeel ten opzichte van het loon en hunne positie, komen ons zeer billijk voor.

Zij wenschen in de eerste plaats een ministerieele aanstelling. Wel is hun door den Directeur, op enkelen na, een afschrift gegeven van een vaste aanstelling, met recht op pensioen voor weduwen en weezen, doch niet ministerieel.

Bij aanstelling een aanvangssalaris van *f* 650 per jaar, met een periodieke opklimming om de twee jaar, tot een maximum van *f* 900.

Verder het gelijkstellen van salarissen voor een en dezelfde diensten en dienstjaren inbegrepen.

Het vaststellen van een bepaald aantal verlofdagen per jaar, en verlof bij ziekte en overlijden van ouders, echtgenoote en kinderen, broeders en zusters.

Het bevorderen van de Zondagsrust, minstens een geheelen vrijen Zondag om de 14 dagen en het aflossen van den dagdienst des avonds ten 8 uur, in plaats van 10 uur.

Eveneens verdient ernstige overweging, om verbetering te brengen in het zoogenaamde schaft(?)lokaal. Deze localiteit, ongeveer 3½ bij 4½ M² groot, waar 10 verschillende menschen moeten vertoeven, dient tevens ook als verblijf voor den nachtdienst. Op de aanwezige houten brits, met 1 à 2 willen dekens, mogen de 10 stalknechts, welke om de beurt, dus om de 10 nachten, van 's avonds 10 uur tot den volgenden morgen 6 uur gekleed rusten op een en hetzelfde nachtleger, om, zoo noodig, direct bij de hand te kunnen

zijn voor de vaak velerlei onvoorziene gevallen, die verpleging, verzorging en bewaking van de paarden- en veestallen medebrengen.

Met het ook op bovenstaanden toestand is het zeker niet overdreven, dat een 2de vaste nachtwacht wordt aangesteld, zoodat de nachtdienst voor het stalpersoneel geheel vervalt, omdat ze dan evenwel nog boven de 70 uren dienst doen. Bovendien op een en dezelfde brits, vandaag de een, morgen eén ander, is niet bevorderlijk voor de hygiëne en zindelijkheid. Ook dienstdagen van Zaterdag v.m. 6 uur tot en met Zondagavond 10 uur aan één stuk aan die inrichting, zijn niet zeldzaam; van Zondagavond 6 uur tot Maandagavond 10 uur evenzoo.

Door het totaal gemis van een reglement en het ontbreken van bepalingen ten opzichte van de arbeidsvoorwaarden voor het personeel aan bedoelde inrichting, wordt de willekeur zeer in de hand gewerkt door het stelsel van vriendjes met protectie, wat vooral in het oog springt bij het benoemen en bevorderen van het personeel, doordat een en ander geheel wordt overgelaten aan de Leeraren.

Bij afwezigheid door ziekte wordt wel is waar het gewone loon behouden, doch de dienst wordt dan door het overige personeel waargenomen. Hoe humaan overigens deze maatregel mag beoordeeld worden, zoolang een en ander niet behoorlijk wordt gereglementeerd, is het gevaar aanwezig, dat deze maatregel in een minder gunstigen zin door de Directie zou kunnen worden toegepast.

Uit het bovenstaande moge blijken, dat spoedige verbetering een noodzakelijke eisch is.

Werklieden der Rijks-Klinieken te Utrecht.

Aan deze inrichtingen wordt in verschillende vakken en voor de navolgende loonen gearbeid:

(Voor zoover zij aangesteld zijn, vallen ze onder de Burgerlijke Pensioenwet).

Vaste stokers	*f* 700,	maximum	na 12 jaar	*f*	900
Vaste hulpstokers	,, 600	,,	,,	,,	800
Machine-bankwerker	,, 800	,,	,,	,,	1000
Smid-bankwerker	,, 700	,,	,,	,,	900
Timmerman	,, 700	,,	,,	,,	800
Schilder	,, 700	,,	,,	,,	800
1e tuinman	,, 700	,,	,,	,,	900
2e tuinman	,, 600	,,	,,	,,	800
Deservateur	,, 550	,,	,,	,,	700
Waschbaas	,, 700	,,	,,	,,	900

Werktijden:

De werktijd der stokers is als volgt,

2 stokers komen in de 1e week des Zaterdagsnamiddags om 1 uur in dienst tot 's avonds 6 uur. (Zondags vrij.)

Maandagmorgen om 6 uur opkomen tot 's avonds kwart voor zes, doorgaande tot den e.k. Zondagmiddag 5¾ uur en 2 uur schafttijd per dag.

De 2de week komen zij op Maandagsmorgens ten 6 uur tot 's avonds 6 uur, met 2 uur schafttijd per dag, doorgaande tot Zaterdagnamiddag 12 uur, om denzelfden avond ten 5¾ uur in den nachtdienst te gaan.

De 3de week komen zij Zaterdagnamiddag 5¾ uur in den nachtdienst tot 's morgens 6 uur, doorgaande tot Zaterdagmorgen 6 uur, om dienzelfden middag om 1 uur weer dienst te doen tot 's avonds 5¾ uur.

Zoo kan men den dienst der andere 4 stokers zelf overzien.

De werkverdeeling der stokers is dus zoo geregeld, dat zij slechts om de 3 weken één geheelen vrijen dag hebben.

De andere werklieden hebben een werkdag van 10 uur per dag, met uitzondering van den machine- en smid-bankwerker, welke éëns in de 3 weken den geheelen Zondagdienst moeten doen met 2 uur schafttijd.

Tevens is de waschbaas reserve, om in voorkomende gevallen des Zondags dienst te doen.

Deze werklieden wenschten in de eerste plaats een betere verdeeling der werktijdn. Uitbetaling van over- en Zondagswerk. Het maximum-loon te bereiken na 6 jaar. 8 dagen verlof met extra verlof volgens Reglement Landmacht (verlof bij ernstige ziekten en overlijden.)

Verkorting van arbeidsdag.

Rijks-Marinewerf te Amsterdam.

De werklieden bij Rijkswerf en Koloniale Opslag wenschen op enkele belangrijke punten de aandacht te vestigen.

Wat betreft het loon, wijzen zij er op, dat deze belangrijke categorie van arbeiders een bezoldiging genieten, in menig opzicht lager dan bij particuliere ondernemers, lager ook dan bij verschillende Rijksinrichtingen.

De loonen voor alle vak- en niet-vakwerklieden beginnen met *f* 1.40 per dag of *f* 8.40 per week, om dan na een lijdensweg van 14 jaar het volgende loon te kunnen bereiken:

Op een leeftijd van	Voor werklieden die op 35-jarigen leeftijd een loon ontvangen van *f* 1.90	*f* 2.00	*f* 2.10	*f* 2.20
21	*f* 1.40	*f* 1.40	*f* 1.40	*f* 1.40
22				„ 1.50
23	„ 1.50	„ 1.50	„ 1.50	„ 1.60
25		„ 1.60	„ 1.60	„ 1.70
26	„ 1.60			
27		„ 1.70	„ 1.70	„ 1.80
29	„ 1.70	„ 1.80	„ 1.80	„ 1.90
31			„ 1.90	„ 2.00
32	„ 1.80	„ 1.90		
33			„ 2.00	„ 2.10
35	„ 1.90	„ 2.00	„ 2.10	„ 2.20

Van 21 tot 30 jaar varieeren de loonen van *f* 8.40 tot *f* 10.80; daarna brengt men het op zijn 35e jaar tot *f* 11.40, *f* 12.—, ja, enkele vakken tot *f* 12.60 of *f* 13.20 per week. Het werkelijk maximum-loon, zooals dit in de loontabel voorkomt, bereikbaar na het 35e jaar, is voor vele vaklieden *f* 13.20, *f* 14.40, *f* 15.—, voor enkele vakken *f* 15.60. Deze zullen genoten kunnen worden door de premies, de matadors in 't vak; en de bazen of hoofden van de vakken, die dat moeten beoordeelen, hebben de gelegenheid, dit zoo willekeurig mogelijk toe te passen.

Ook voor deze categorie van werklieden zou een loonregeling, zooals de werklieden en vaklieden bij Oorlog dit verzoeken, veel verbeteren.

Wat het verlof, het verlof wegens ziekte van betrekkingen, het loon bij ziekte, de arbeidsduur, enz. betreft, is het wenschelijk, deze categorie van werklieden op gelijken voet te behandelen als de werklieden bij andere Departementen en hunne arbeidsvoorwaarden in overeenstemming te brengen met die, belichaamd in de adressen van den Bond.

WAARVAN LEVEN ZIJ?

Als wij gezien hebben, welke loonen voor verschillende categorieën van Rijkswerklieden bestaan, dan vraagt men zich ernstig af, hoe het mogelijk is, dat de Staat als werkgever zijn arbeiders voor zulk een hongerloon in zijn dienst laat arbeiden.

Ter illustreering van den toestand publiceeren wij een enkel staaltje van de vele, hoe in sommige kringen, de Rijkswerklieden te kampen hebben met hunnen ellendigen toestand. Het volgende briefje geeft daarvan een allertreurigst beeld, gericht aan het Bondsbestuur:

„Mijnheer.

Vergun mij u een klein briefje te schrijven over mijn huishouden, daar ik genoodzaakt ben te bedanken; voorloopig tenminste is het mij niet mogelijk om lid van den Bond te blijven, daar ik niet meer in staat ben mijn contributie te betalen. Ruim drie jaar geleden ben ik van den Bosch naar Ede overgeplaatst en daar heb ik door hard werken in mijn onderhoud moeten voorzien. Na driemaal gerequesteerd te hebben om verhooging van loon en om overplaatsing, is het mij na drie jaar gelukt weer in 's Bosch terug te komen, echter zonder verhooging, maar wel schuld die ik in Ede heb gemaakt en die ik niet bij machte ben te betalen. Bij mijn terugkomst in 's Bosch trof mij het ongeluk dat mijn vrouw ziek kwam liggen en heb drie weken getobt zonder hulp of steun, met een gezin van 9 kinderen en *f* 7.70 in de week. Na drie maanden in zorg doorgebracht te hebben, kwam de nood op zijn ergst terug, daar wij een tweeling kregen, twee zoons, die het huisgezin kwamen vermeerderen met nieuwe zorg.

Nu telt mijn gezin 7 zonen en 4 dochters, waarvan twee meisjes buitenshuis zijn en blijft alzoo over man, vrouw en 9 kinderen, die van ons klein loontje moeten leven. Alleen de twee kleinen hebben veel noodig en ik behoef niet verder te gaan, om u te vertellen, wat een gezin als het mijne tekort komt. Kommer en zorg is voor mij het leven en menigmaal geen brood in huis."

Dit feit staat niet op zich zelf, wij treffen ze ook aan onder de andere categorieën van werklieden, het zij dan niet zoo diep ellendig als hierboven, maar toch in treurige, deerniswekkende toestanden, waar groote gezinnen van *f* 10 en *f* 12 per week moeten trachten te leven.

Een onderzoek, door ons ingesteld bij de aangesloten afdeelingen van onzen Bond, omtrent een arbeidersbudget, dat ongeveer een menschwaardig bestaan nabij komt,

leverde het volgende resultaat op, dat wij in het onderstaande overzicht weergeven:

Meest noodzakelijke uitgaven en benoodigdheden.	Amsterdam man, vrouw en 3 kind.	Amsterdam man, vrouw en 4 kind.	Zaandam man, vrouw en 4 kinderen	Utrecht man, vrouw en 3 kinderen
Huishuur	3.10	3.—	2.75	2.75
Brandverzekering. . . .	0.03	0.03	} 0.40	0.02
Levensverzekering . . .	—	—		0.16
Begrafenisfonds	0.20	0.20		0.16
Ziekenfonds	0.16	0.36	0.16	0.26
Belasting	0.15	0.20	0.28^{5}	0.12
Schoolgeld	0.15	0.20	0.29	0.10
Contributie	0.08	0.20	0.18	0.09
Gas, petroleum	0.76	1.—	1.—	0.75
Brandstoffen	0.80	0.60	0.65	0.55
onderhoud { kleeding . . .	1.—	1.25	0.75	0.75
onderhoud { schoeisel . . .	0.50	1.—	0.35	0.50
onderhoud { huisraad . . .	0.25	0.75	0 40	0.50
Waschbenoodigdheden . .	0.25	0.50	0.30	0.40
Courant	0.10	0.10	0.15	0.10
Porder	0.10	0.10	—	0.10
Barbier	0.10	0.10	0.10	0.10
Groenten en aardappelen .	1.80	1.35	1.80	1.50
Grutterswaren	0.67^{5}	1.20	0.70	0.60
Specerijen	0.10	0.20	0.12	0.15
Spek, vleesch en vet . .	1.70	1.50	1.35	1.90
Brood	1.80	1.62	2.66	1.80
Boter, kaas	0.70	0.60	0.98	0.80
Melk	0.70	0.63	1.—	0.72
Koffie, thee.	0.60	0.44	0.41	0.40
Suiker	0.36	0.22	0.37^{5}	0.36
Sajet, garen, enz	0.20	0.30	0.20	0.20
Tabak, sigaren	0.20	0.15	0.20	0.15
Totaal	16.56	17.90	17.56	16.09
Weekloon	12.60	11.40	12.60	11.40

Delft man, vrouw en 1 kind	**Woerden** man, vrouw en 3 kinderen	**Breda** man, vrouw en 7 kinderen	**Arnhem,** man, vrouw en 5 kinderen	**Alkmaar** man, vrouw en 3 kinderen	**Amersfoort** man, vrouw en 2 kinderen	**'s Gravenhage** man, vrouw en 3 kinderen
2.50	2.50	2.10	2.50	2.70	2.—	3.25
0.02	0.03	0.05	0.03	0.03	0.03	0.03
—	0.30	0.30	—	—	—	—
0.20	—	0.21	} 0.42	0.21	0.25	0.27
0.12	0.10	—		0.15	—	0.15
0.20	0.30	—	—	0.22^{5}	0.15	0.25
0.10	0.35	—	0.34	0.32	0.40	0.30
0.09	0.10	0.08	0.10	0.08	0.08	0.10
0.65	0.40	0.54	0.60	0.90	0.40	0.75
0.50	1.—	1.10	0.90	1.—	0.85	0.55
0.50	1.50	1.—	0.75	0.50	1.—	0.50
0.50	0.75	1.25	0.75	1.25	0.40	0.50
0.25	0.75	0.35	0.50	—	0.40	0.50
0.40	0.60	0.35	0.40	0.22^{5}	0.25	0.35
0.10	0.15	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10
0.10	0.05	0.10	—	0.10	0.05	—
0.10	0.15	0.15	0.15	0.10	0.10	0.10
1.85	2.50	1.75	2.10	1.25	1.50	1.80
1.50	0.30	0.40	0.32	0.56^{5}	0.65	0.72
0.10	0.15	0.15	0.24	0.12	0.05	0.14
1.80	2.—	1.75	1.90	0.95^{5}	1.40	1.85
1.56	3.—	3.50	2.80	2.—	1.80	2.—
0.84	1.50	1.65	1.40	0.75	0.70	1.25
0.54	0.60	0.60	0.90	0.56	0.80	0.72
0.28	0.60	0.90	0.65	0.59	0.50	0.64
0.22	0.25	0.50	0.46	0.34	0.35	0.24
0.20	0.50	0.40	0.30	0.40	0.10	0.20
0.15	0.50	0.25	0.40	0.25	0.30	0.30
16.67	20.93	18.53	19.01	16.66	14.51	18.56
11.40	11.40	9.—	11.40	7.70	7.70	11.40

Trekken wij het bestaande weekloon van de geraamde loonen af, dan kan ieder nagaan, hoeveel er aan de bestaande loonen ontbreekt. Dit tekort komende beteekent: ontbering. Tal van de wekelijks terugkeerende uitgaven zijn eerder nog te laag dan te hoog opgegeven, o.a. de huishuur te Amsterdam.

In 1891 heeft het Nederlandsch Statistisch Instituut een aantal budgets gepubliceerd.

Het is samengesteld met het oog op een gezin, bestaande uit **man, vrouw** en **twee kinderen.**

Voor een dergelijk gezin worden als de **allernoodzakelijkste uitgaven** aangegeven de volgende (alles per week berekend):

	Gulden		Gulden.
Huishuur	2.50	Koffie	0.41
Brandstof	0.63^5	Thee	0.18^5
Licht	0.48	Melk	0.60
Reiniging	0.04	Boter	0.57
Huisraad.	0.05^5	Visch	0.02^5
Boven- en onderkleeding	0.70	Rijstmeel	0.15^5
Schoeisel.	0.33	Gort	0.29^5
Garen en band . .	0.08^5	Stroop, suiker . . .	0.31
Wasch	0.54	Groenten.	0.21
Schoolgeld	0.15	Aardappelen . . .	0.66
Lectuur	0.06	Zout, toespijzen . .	0.10^5
Barbier, porder . .	0.11	Gemeentehulp . . .	0.01
Bier, diverse . . .	0.26	Ziekenfonds. . . .	0.32
Kerkgeld	0.07	Begrafenisfonds . .	0.13^5
Tabak, sigaren . . .	0.21^5	Kaas	0.11^5
Vermaak.	0.00^5	Vleesch	0.22^5
Versnaperingen . .	0.04	Vet	0.60^5
Brood, beschuit . .	1.05	Diversen.	0.11^5
Roggebrood. . . .	0.31^5	Uitk. bij ziekte . .	0.10

Volgens dit budget komen wij tot een totaal van *f* 12.79 per week, waaruit slechts het **allernoodigste** kan worden bestreden en beslist onvoldoende moet worden geacht ter verschaffing van een menschwaardig bestaan. Op dit budget komen niet voor uitgaven als **belasting, contributie vakbond, brand- en levensverzekering,** enz.

Bovendien is de huishuur en tal van levensmidelen sedert

dien aanmerkelijk gestegen, die dit budget verouderd en dus minder vertrouwbaar maken.

Toch is het bedrag van *f* 12.79 voor **allernoodzakelijkste uitgaven** nog hooger als het mixinum-loon der werklieden, n.l. *f* 11.40 en *f* 12.60.

Het orgaan **De Marine-Werkman** heeft een wekelijksch overzicht gegeven, welke noodzakelijke uitgaven allereerst van het weekloon uitgaan, alvorens zij komt aan een uitgave voor het dagelijksche middagmaal.

Voor een gezin van **man, vrouw** en **drie kinderen** zijn, zuinig berekend, de volgende uitgaven noodig:

De huisbaas . . .	*f* 2.50	Koffie en thee. . .	*f* 0.40
Ziekte en begrafenisfonds	„ 0.60	Melk	„ 0.56
Belasting, schoolgeld, brandverzekering, courant	„ 0.40	Gas of petroleum .	„ 0.60
Brandstoffen . . .	„ 0.60	Waschbenoodigdheden.	„ 0.50
Brood	„ 2.00	Kleeding, schoeisel, huisraad enz. . .	„ 2.00
Margarine	„ 0.60	Suiker, zout, peper enz. . . .	„ 0.50

Hiermede zijn de uitgaven al gestegen tot *f* 11.26.

Nu wil elk werkman, wanneer hij om 12 uur thuiskomt, gaarne met vrouw en kinderen een warm middagmaal gebruiken, doch voor aardappelen, groenten, vleesch en vet, zijn uitgaven noodig, die van loonen, als aan de Werf bestaan, van *f* 9.—, *f* 10.—, *f* 12.— of *f* 14.—, ja, enkele zelfs van *f* 15.60, niet bestreden kunnen worden. Er is **een tekort,** hoe men ook rekent, en met dit probleem zit moeder de vrouw wekelijks te kampen.

Door **„de Zusterkring"**, een Vereeniging van Vrouwen van Post- en Telegraafbeambten, te Amsterdam, is een met 300 handteekeningen voorzien adres aan den Minister van Waterstaat verzonden, waarin zij wijzen op het steeds duurder worden der levensmiddelen en waarin zij een overzicht geven, waaruit blijkt de nood van hunne gezinnen:

Namen der verbruiksartikelen enz.	per dag.	per week.
Huur		*f* 3.—
Ziekenfonds		„ 0.30
Begrafenisfonds		„ 0.28½
Courant		„ 0.10
Porder (per veertien dagen 15 cent)		„ 0.07½

Brood (drie per dag à 11½ cent)	f 0.34½	,, 2.41½
Vakbond en Zusterkring		,, 0.21½
Scheren		,, 0.07½
Sigaren		,, 0.10
Tabak (een ons per week		,, 0.12
Margarine (een pond per week)		,, 0.40
Koffie met cichorei (een half pond)		,, 0.19½
Thee (een ons)		,, 0.13
Suiker (een pond)		,, 0.25
Melk (een kan)	,, 0.07	,, 0.49
Kindermeel (twee pakjes à 10 ct. per pakje)		,, 0.20
Aardappelen (vier dag. p. w. à 18 ct. p. dag)		,, 0.72
Groenten (idem, idem, idem, idem)		,, 0.32
Spek en vet (idem, idem, idem, idem)		,, 0.60
Grutterswaren (drie dagen p. week, bestaande uit boonen, gort of rijst in water gekookt enz.	,, 0.30	,, 0.90
Zout, peper, enz.		,, 0.10
Gas (voor licht en huish. gebruik)		,, 1.05
Waschbenoodigdheden		,, 0.26
Onderhoud van schoenen (zelf repareeren)		,, 0.50
Stop- en breisajet, garen, band, enz. (voor onderhoud)		,, 0.30
	Totaal	f 13.10

Op dit staatje komen de posten voor, welke niet in het bovenstaande opgenomen kunnen worden, daar wij deze kosten niet kunnen bestrijden.

Vleesch per dag 25 cent, per 4 dagen		f 1.—
Belasting. Ink., Bedr. en Pers, p. jaar.	verschill. opgaven	
Schoolgeld	per week	f 0.20
Bovenkleeding	,, ,,	,, 0.50
Onderkleeding	,, ,,	,, 0.50
Beddengoed	,, ,,	,, 0.50
Huishoudelijke artikelen	,, ,,	,, 0.25
Brandstoffen	,, ,,	,, 0.75
Assurantie	,, jaar	,, 1.50
Uitgave voor Kraam en toebehooren		?
,, bij Ziekte		?
,, voor Ontspanning		?
	Totaal	f 5.20

,Wanneer wij, om deze kosten te bestrijden, circa f 5.— voor in rekening brengen, dan blijven wij, dunkt ons, nog ver beneden de werkelijkheid.

Zooals Uw Excellentie ziet, kunnen wij het niet zuiniger

doen. Wij weten dan ook niet, hoe de kosten te bestrijden, in het tweede staatje weergegeven. Wij kunnen ons niet voorstellen dat, wanneer U op deze wijze ziet, hoe of er met het loon kan worden rondgekomen. De vrouwen, die een weekgeld krijgen, boven dat wat in ons huishoudstaatje is aangegeven, moeten dit weder missen, daar de behoeften van deze gezinnen grooter zijn en de levensmiddelen voor hen ook in gelijke mate duurder worden."

Ook hier dus een noodkreet, ditmaal van vrouwen, van arbeiders in Staatsdienst, welke van een weekloon van *f* 10 tot *f* 13 per week moeten rondkomen.

Wordt het tekort van *f* 5.20 aan het totaal der wekelijksche uitgaven toegevoegd, dan stijgen de meest noodzakelijke uitgaven tot een bedrag van *f* 18.40 per week en vergelijken wij dit bij het door ons hierboven gepubliceerd overzicht, dan ziet men, dat de cijfers elkander vrijwel naderen.

Moge het ons gelukt zijn, de Regeering te overtuigen, dat de bestaande loonen beslist onvoldoende zijn en dringend verbetering behoeven.

De stijging der levensmiddelen.

Een der voornaamste motieven, waarop de Rijkswerklieden hun verzoek om een algeheele loonsverhooging steunen, is de belangrijke stijging der levensmiddelen in ons land. Doch de levensmiddelen niet alleen zijn het, die gestegen zijn, ook de stoffen voor kleeding, dekking, de belastingen, schoolgelden, huren, brandstoffen, enz., zijn in meerdere of mindere mate gestegen, waardoor hun bestaanstoestand is achteruitgegaan.

Voor den arbeider is de eigenlijke beteekenis van zijn loon de koopkracht, de hoeveelheid artikelen van levensonderhoud, die hij voor zijn loon kan koopen.

In de meeste gevallen kan hij slechts van zijn loon het allernoodzakelijkste bekomen tot voorziening in zijn levensonderhoud; maar stijgen de levensmiddelen, en de loonen houden met die stijging geen gelijken tred, dan treedt een toestand van achteruitgang, van verslechtering in.

Dat er een belangrijke stijging in de levensmiddelen heeft plaats gevonden, bewijst allereerst het duurder worden van het brood, het hoofdproduct onderde voedingsmiddelen voor den arbeider.

Gemiddelde prijs van het brood in verschillende gemeenten van Nederland.

TIJDVAK.	Gebuild Tarwebrood (melkbrood).	Gebuild Tarwebrood (waterbrood).	Ongebuild Tarwebrood.	Roggebrood.
2e halfjaar 1903	14.84	11.91	10.50	8.20
1e 〃 1904	15.30	12.58	11.53	8.66
2e 〃 1904	15.55	12.78	11.78	8.72
1e 〃 1905	15.47	12.98	11.73	8.76
2e 〃 1905	15.61	12.92	11.93	8.84
1e 〃 1906	15.64	12.97	11.85	9.08
2e 〃 1906	15.60	12.92	11.84	8.97
1e 〃 1907	15.71	13.14	11.89	9.15
2e 〃 1907	16.60	13.88	12.75	9.99
1e 〃 1908	17.16	14.46	13.35	10.05
2e 〃 1908	17.03	14.33	13.32	9.99
1e 〃 1909	17.65	14.96	14.05	10.13
2e 〃 1909	**18.33**	**15 69**	**14.73**	**10.12**

In niet mindere mate zijn ook gestegen enkele nog andere voornaamste voedingsmiddelen, die wij hieronder laten volgen:

Loop der prijzen van eenige verbruiks-artikelen in den kleinhandel,
Bron: Prijscouranten der Winkelvereenigingen.
Maandblad voor de Statistiek, aflevering van 31 Juli 1908.
Stijging der prijzen van 1901-1908.

ARTIKELEN.	Maatstaf.	Te Amsterdam	Te Haarlem	Te Arnhem	Te Den Haag	Te Rotterdam	Te Utrecht
		cents.	cents.	cents.	cents.	cents.	cents.
		van	van	van	van	van	van
Boonen (bruine).	L	15—20	18—18	16—19	11—14	16—18	16—18
Boonen (witte) .	〃	17—22	22—23	17—22	17—22½	22—20	18—20
Groene erwten .	〃	15—16	17—22	11—14	15—15	16—16	20—20
Kaas (Leidsche) .	½ Kg.	35—40	35—40	35—40	35—35	35	35—40
Kaas (Zoete) . .	〃	45—47½	35—40	50—50	50—50	55	45—50
Margarine. . .	〃	37½—50	52½—60	40—45	40—47½	60	37½—46
Meel (tarwebl.) .	〃	9—10	8—10	10—10	9—11	9—10	10—11
Suiker(bast.No.1)		24—25	25—26	25—26	24½—26	25—27	24½—27
〃 (melis sup.)		25—26	25—26	27—29	25—26	25—27	26—26½
Olie (boter) . .	L	55—60	55—65				
〃 (patent) . .	〃	36—50	44—60				
〃 (raap) . .	〃	34—49	40—55				

Opgave der prijzen, waarvoor eenige verbruiks-artikelen enz. bij openbare aanbesteding zijn geleverd voor het onderhoud van gevangenen en verpleegden.

Bron: Opgave van het Dep. van Justitie en van het gesticht.

Maandschrift van het Centr. Bureau voor de Statistiek van 29 Februari 1908.

JAREN.	Aard-appelen.	Gort.	Groene zeep.	Melk.	Rogge-brood.	Rund-vleesch.	Tarwe-brood.	Zou.	Erwten.	Bruine Boonen.
	50 K.G.	K.G.	K.G.	Liter.	K.G.	K.G.	K.G.	K.G.	K.G.	K.G.
's-Hertogenbosch.										
1898—1902	1.40^{15}	0.09^{08}	0.14^{18}	0.05^{98}	0.06^{66}	0.69^{10}	0.09^{07}	0.06^{02}	0.11^{99}	0.11^{54}
1903—1907	2.15^{80}	0.08^{65}	0.13^{24}	0.06^{57}	0.06^{88}	0.74^{50}	0.10^{12}	0.06^{37}	0.11^{90}	0.13^{15}
1908	1.47	0.10^{80}	0.15^{40}	0.07^{19}	0.10^{80}	0.72	0.15	0.06^{20}	0.12^{98}	0.15^{50}
Hoorn.										
1898—1902	1.84^{50}	0.09^{08}	0.14^{19}	0.05^{75}	0.09^{72}	0.66^{58}	0.08^{22}	0.05^{76}	0.11^{99}	0.11^{54}
1903—1907	1.89^{80}	0.08^{65}	0.14^{62}	0.06^{33}	0.07^{93}	0.83^{66}	0.09^{85}	0.06^{34}	0.11^{89}	0.13^{38}
1908	1.87	0.10^{80}	0.19	0.07^{10}	0.10^{95}	0.97^{70}	0.11^{92}	0.06^{80}	0.12^{98}	0.15^{50}
Leeuwarden.										
1898—1902	1.62^{40}	0.09^{08}	0.15^{08}	0.06^{10}	0.07^{11}	0.54^{40}	0.10^{62}	0.06^{07}	0.11^{99}	0.11^{54}
1903—1907	1.79^{60}	0.08^{65}	0.14^{44}	0.07^{63}	0.06^{75}	0.64^{40}	0.08^{54}	0.06^{71}	0.11^{89}	0.13^{38}
1908	1.77	0.10^{80}	0.17	0.07^{25}	0.07^{97}	0.51^{50}	0.10^{40}	0.06^{80}	0.12^{98}	0.15^{50}

Leiden.

1898—1902	1.75	0.09^{18}	0.16^{10}	0.06^{29}	0.07^{10}	0.64^{30}	0.09^{37}	0.06^{58}	0.11^{99}	0.11^{54}
1903—1907	1.90^{50}	0.08^{47}	0.16^{38}	0.07^{75}	0.08^{53}	0.81	0.10^{35}	0.06^{85}	0.11^{89}	0.13^{07}
1908	2.03	0.10^{80}	0.18^{90}	0.08^{85}	0.10	0.89	0.11^{50}	0.06^{94}	0.12^{98}	0.15^{50}

Veenhuizen.

	PRODUCTEN IN:					
	1903.	**1904.**	**1905.**	**1906.**	**1908.**	**1908.**
Spek . . . . per K.G.			0.56	0.68^{75}	0.62^{25}	0.60^{30}
Petroleum. . . . . . 〃 〃			0.10^{40}	0.10^{82}	0.09^{20}	0.10^{70}
Groene zeep . . . . . 〃 〃			0.11^{40}	0.10^{90}	0.12	0.14^{80}
Bakrogge . . . . . . 〃 H.L.			5.34^{33}	5.73	5.7	7.38
Oude witte Zeeuwsche tarwe . . . . . . 〃 〃			7.47	7.20	7.17^{50}	8.98
Gort. . . . . 〃 〃			7.10	7.17^{25}	7.77	8.28
Groene erwten . . . 〃 〃			7.65	9.83^{50}	9.29	10.19

Medemblik.

Groene erwten . . . per H.L.	10.80	10.80	10.70	10.75	10.15	12.80
Roggebrood . . . . . 〃 K.G.	0.07^{50}	0.07^{50}	0.08^{50}	0.08^{50}	0.08^{50}	0.08^{50}
Rundvleesch . . . . . 〃 〃	0.57^{40}	0.58^{30}	0.58^{80}	0.59^{80}	0.62^{40}	0.63^{50}

Hieruit blijkt dus, dat de prijzen bijna zonder uitzondering gestegen zijn.

Ook in het dagblad „Het Volk", in October 1907, zijn eenige artikelen verschenen met belangrijke gegevens omtrent de stijging der levensmiddelen in ons land. Wij noemen er enkele van de aanteekeningen van een der best betaalde arbeiders uit Rotterdam, die sedert zijn huwelijk in 1887 een huishoudboek had gehouden: het vleesch was in prijs gestegen met de helft; het brood met ruim een vierde; de boter met een vijfde; de petroleum met de helft; de suiker met een vierde; de steenkolen waren in prijs verdubbeld, enz., enz.

In België constateerde de heer A. Grégoire, waarnemend Directeur der Staats-Landbouwschool, te Gembloux, dat o.m. de stijging der vleeschprijzen bedroeg: voor rundvleesch 23 procent en voor varkensvleesch 35 procent.

In Duitschland hebben een aantal vakvereenigingen al jaren aanteekening gehouden van de prijzen der levensmiddelen, die in een arbeidersgezin worden gekocht en aanteekening gehouden van de wijzigingen van het loon. Uit de openbaar gemaakte uitkomsten blijkt, dat in 10 jaar tijds artikelen van levensonderhoud, als voeding, kleeding enz., met meer dan een vierde zijn gestegen (28½ procent). Brandstoffen nog meer. Ook de woningen zijn pl.m. 30 procent, of bijna een derde, duurder geworden. De stijging der loonen bedroeg volgens officieele gegevens voor de steden slechts 13 tot 21 procent.

De vergelijking staat dus zoo, dat op het oogenblik voor hetgeen 10 jaar geleden 75 cent kostte, thans 1 gulden wordt betaald, maar de 75 cent loon van 10 jaar geleden maar 90 cent, hoogstens 91 à 92 cent zijn geworden, zoodat, niettegenstaande het loon is vooruitgegaan, toch nog de arbeider op elken gulden 8 à 10 cent minder kan koopen dan 10 jaar geleden.

Een Engelsche groothandelaar in kruidenierswaren heeft de prijzen vergeleken in 1897 en in 1907 van de artikelen, die in een arbeidersgezin worden gekocht. Hij komt tot de slotsom, dat, wat in 1897 voor 21 shillings kon worden gekocht, in den zomer van 1907 28 shillings moest kosten, dus een stijging van ten volle een derde, nog iets hooger dan in Duitschland. De stijging der loonen daarentegen bedroeg gemiddeld tusschen de 15 en 20 procent. Ook hier is de koopkracht van het loonbedrag geringer dan 10 jaar geleden.

In Amerika heeft men een Ministerie van Arbeid, en aan dat bureau te Washington is van staatswege ook een vergelijking gemaakt tusschen de verhouding van het loon in de voornaamste vakken en wat voor het loon kan worden

gekocht thans en voor 10 à 12 jaar geleden. Daarbij geraakte men tot de volgende uitkomst:

Stelt men den gemiddelden prijs der levensmiddelen voor 1890 tot 1899 op 100, dan bedroeg de koopkracht van het loon in 1896 ruim 104 en bedroeg zij in 1906 slechts 102. De arbeider komt daar dus thans op een gulden nog twee centen te kort om hetzelfde te kunnen koopen als 10 jaar geleden.

Nog enkele bewijzen:

Een onlangs in Engeland verschenen zoogenaamd ,,Blauwboek", een rapport, door de regeering aan het Parlement overgelegd met gegevens omtrent de economische ontwikkeling van het land en de ,,welvaart" der natie, brengt merkwaardige cijfers omtrent de verhouding tusschen de gemiddelde loonen en de gemiddelde prijzen der levensmiddelen over de laatste vijftien jaren.

Er is in de voornaamste takken van bedrijf tusschen 1895 en 1908 een geleidelijke stijging der loonen geweest; het gemiddelde der cijfers vertoont een verhooging van bijna 8 procent, 8 cent per gulden.

Het gemiddelde looncijfer voor de jaren 1905 tot 1908 stellende op de 100, dan bedroegen de loonen:

In de jaren	1895—1899	99.2
,, ,, ,,	1900—1904	98.6
,, ,, ,,	1905—1908	100

In het eerste vijfjarig tijdperk was er dus een loonstijging van 6½ per honderd en in het tweede vijfjarig tijdperk van nog 1½ per honderd.

Doch hoe stond het nu met de prijzen der levensmiddelen in den kleinhandel, de kosten van levensonderhoud dus.

Hier was de stijging tusschen 1895 en 1901 bijna 10 procent, dat is dus bijna 2 cent per gulden meer dan de stijging in de loonen.

Alweder het cijfer der levensmiddelen-prijzen voor de jaren 1905—1908 gesteld op 100, dan bedroeg het

voor de jaren	1895—1899	90.6
,, ,, ,,	1900—1904	97
,, ,, ,,	1905—1908	100

In het eerste vijfjarig tijdperk dus werd het levensonderhoud bijna 6½ per honderd duurder, en in het tweede vijfjarig tijdperk nog drie per honderd duurder.

Men kan veilig aannemen, dat de stijging der huishuren niet minder is geweest dan die der levensmiddelen.

De werkelijkheid is dus deze, dat de arbeider, in het tijd-

perk 1905—1908, met zijn hooger loon er slechter aan toe was dan die in 1900—1904 en niet beter dan in 1895—1899.

De koopkracht van het loon uitgedrukt over de drie tijdperken geeft het volgende beeld:

1895—1899	bijna	102
1900—1904	,,	102
1905—1908	,,	100

In die vijftien jaar is er dus voor den gemiddelden arbeider geen vooruitgang, doch teruggang. Hij kan in 1905—1908 nog in minder behoeften voorzien dan hij het in 1895—1899 vermocht.

Na deze sprekende feiten willen wij nog even wijzen op een paar eigenaardige uitlatingen van belang in ons klein land.

B. en W. van Amsterdam stelden n.l. voor, het maximum bedrag van de geldbedeeling door het Burgerlijk Armbestuur, dat sinds 1872 *f* 3.— was, op *f* 3.50 te brengen.

Het Armbestuur voerde hiervoor de volgende gronden aan:

> ,,Sedert geruimen tijd stegen bijna alle prijzen van levensmiddelen en niet minder de huurprijzen. De huishuur der bedeelden steeg bijv. in de laatste 10 jaren met **16 pCt.**, terwijl de stijging van de prijzen van tarwe- en roggebrood, turf, melk, varkensvleesch, rijst, koffie, capucijners en bruine boonen in hetzelfde tijdvak eveneens aanmerkelijk kas."

Hier spreekt het Armbestuur, rijk aan ervaring, dat een dergelijke verklaring zeker niet zou hebben durven uiten, indien het niet tedege met de toestanden bekend was.

Een andere officieele, niet minder eigenaardige uitlating, lazen wij in de Memorie van Toelichting op de Oorlogsbegrooting 1910, van de hand van den Minister van Oorlog, over de kosten van voeding van militairen, het aanschaffen van graan, enz.

De Minister zegt: **,,De belangrijke stijging van de graanprijzen sedert de raming voor 1909, maakt een verhooging van den rationsprijs met ¼ cent onvermijdelijk...."** (Art. 26 Memorie van Toelichting.)

Ook nemen wij acte van een uitlating van Zijn Excellentie over de huur van woningen voor gehuwde militairen.

De Minister zegt: **,,In verband met de toenemende stijging van de huurprijzen der woningen in verschillende garniezoensplaatsen, wordt voor 1910 f 8000.— meer aangevraagd...."** (art. 41 Memorie van Toelichting.)

En waar Zijn 9xcellentie de Minister van Oorlog de gevraagde verhoogde posten verdedigt **,,in verband met de**

belangrijke en toenemende stijging van meelprijzen en woninghuur", is het zeer verklaarbaar, dat wij om dezelfde redenen verhooging van loon vragen, te meer, wanneer men in aanmerking neemt, dat voor een zeer belangrijk deel van de werklieden onder het Departement van Oorlog de loonen zijn gedaald in plaats van gestegen.

De noodzakelijkheid om de loonen te verhoogen, doet zich op velerlei manier gevoelen; allerwege wordt de stijging der levensmiddelen en levensbehoeften erkend, die den levensstandaard, vooral van de slechtst betaalden, belangrijk drukt.

Zoo kwam „De Standaard" van 9 October 1909 in een artikel tot de volgende beschouwing:

„Steeds sterker wordt de drang om de salarissen van het in dienst van het Rijk zijnde personeel te verhoogen.

„Aan dien eisch kan zekere billijkheid niet worden ontzegd. Het valt toch niet te loochenen, dat de levensstandaard in de laatste 50 jaar een aanmerkelijke wijziging onderging. Wat men omstreeks 1851 met 500 gulden kon doen, doet met thans ternauwernood voor 650. Het leven is stellig 1/3 uurder geworden, voor zoover men derhalve thans nog de salarissen van 1850 handhaaft, beloont het Rijk zijn personeel schraler en schrieler dan voorheen. Dit heeft men dan ook ingezien, en bij een zeer groot deel van het dienend personeel zijn de salarissen reeds opgezet.

„In verhouding tot het totaal van onze Rijksmiddelen wordt intusschen nog altoos een veel kleiner percentage aan salarissen uitgekeerd dan eertijds. Want wel is het aantal bij dit personeel op reusachtige wijze geklommen, maar het budget zelf werd verviervoudigd en liep van een 50 tot bijna 200 millioen op.

„Toch wane men niet, dat met kwistige hand tot verhooging van salaris kan wordenovergegaan, zonder het budget in gevaar te brengen. Het cijfer der personen voor wie de eisch van verhooging aan de orde komt, is daarvoor te groot, en dit is te meer, daar steeds sterker aandrang opkomt, om ook voor weduwen en weezen een pensioen beschikbaar te stellen. Iets, waar dan nog bijkomt, dat men zeer ten onrechte op de laag gesalarieerden de aandacht vestigt.

„Geheel dezelfde klimming van levensstandaard drukt ook op de hooger geplaatste ambtenaren van den Staat. Zelfs een minister, die in 1850 zijn *f* 12.000 ontving, had, naar onzen levensstandaard gerekend, een traktement van *f* 16.000, zoodat een minister thans fei-

telijk *f* 4000 minder ontvangt dan eertijds. Evenzoo is het bij den Raad van State, bij de Commissarissen van de Provinciën, alsmede bij de Rechterlijke Macht, naar verhouding zijn al deze ambten thans slechter bezoldigd dan voorheen.

„En nu ligt het wel in den aard der zaak, dat men eerst zich opmaakt, om de lagere salarissen te verbeteren, maar eisch blijft het toch, dat geheel dat vraagstuk in samenhang worde overzien.

„Te lage traktementen op de hoogere posten van de ambtenaarsladder brengen toch het gevaar met zich dat alleen gefortuneerde personen hiervoor in aanmerking kunnen komen, en dat de knapste elementen zich aan den Staatsdienst onttrekken om in den handel zich een betere positie te verwerven."

„De Standaard" (het officieuze regeerings-orgaan) komt ons thans te hulp, erkent de billijkheid van salarisverhooging van het in dienst van het Rijk zijnde personeel, op grond van de in den laatstentijd aanmerkelijke stijging van den levensstandaard.

Van dien sterken drang, om de salarissen te verhoogen, bemerken de Rijkswerklieden al bitter weinig.

Integendeel heeft de vorige Regeering een deel zijner arbeiders het loon ontnomen, trots de klimming van den levensstandaard.

Nu de Staatscommissie voor arbeidsvoorwaarden van de Rijkswerklieden een onderzoek instelt, zal zij, zoowel als de Regeering, rekening dienen te houden met de stijging van den levensstandaard en met den eisch voor een menschwaardig bestaan voor het personeel, in dienst van den Staat.

Een vergelijking van loonen.

Meermalen is ons bij bespreking over de loonen tegen gevoerd door de autoriteiten, dat onze loonen, althans die der werklieden aan de Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug, heel wat gunstiger zijn, dan bij onderscheidene gemeenten in ons land. Wij hebben ons daarom de moeite getroost, de loonen der werklieden aan de Hembrug te vergelijken met die van de werklieden, in dienst der gemeente Amsterdam.

Natuurlijk zijn de loonen bij de gemeente Amsterdam niet als model-loonen te beschouwen, daar mankeert nog te veel aan, maar zij staven onze bewering, dat het Rijk zijn werklieden heel wat slechter betaalt dan de gemeente Amsterdam.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de loonen der werklieden aan de Artillerie-Inrichtingen, fabrieksgewijze gespecificeerd, benevens het uur-, dag- en weekloon, waarbij tevens duidelijk uitkomt, dat het maximum-loon slechts bij hooge uitzondering wordt toegekend, hetgeen achter het loon procentsgewijze uit het overzicht blijkt.

Aantal werklieden fabrieksgewijze.			Overzicht der loonen op 1 Jan. '09.			Overzicht over de gezamenlijke werkplaatsen.		
Wapenfabriek.	Patroon-fabriek.	Buizenfabriek. Vuurwerkerij. Gieterij.	Uurloon.	Dagloon.	Weekloon.	Totaal aantal werklieden.	Loon procent-gewijze.	Zie vergelijkende staat met de loonen Gemeente-werklieden.
	1		36	3.60	21.60	1	0,1	0,6 pct. van f 21.60—f 19.80
3	1		35	3.50	21.—	4	0,5	
5	1	3	33	3.30	19.80	9	1,1	22,7 pct. van f 19.80 tot f 17.—
10	4	3	32	3.20	19.20	17	2,1	
12	6	12	31	3.10	18.60	30	3,6	
10	2	9	30	3 —	18.—	21	2,6	
	7	3	29^5	2.95	17.70	10	1,2	
12	3	2	29	2.90	17.40	17	2,1	
	5	7	28^5	2.85	17.10	12	1,5	13,3 pct. van f 17.— tot f 15.—
6	1	3	28	2.80	16.80	10	1,2	
	5	11	27^5	2.75	16.50	16	2,	
12	2	7	27	2.70	16.20	21	2,6	
	6	10	26^5	2.65	15.90	16	2,	
11	2	6	26	2.60	15.60	19	2,3	
	2	12	25^5	2.55	15.30	14	1,7	
18	7	7	25	2.50	15.—	32	4,	18,5 pct. van f 15.— tot f 13.20
	10	34	24^5	2.45	14.70	44	5,4	
7	3	7	24	2.40	14.40	17	2,1	
	9	6	23^5	2.35	14.10	15	1,8	
7	21	15	23	2.30	13.80	43	5,2	
9	10	16	22	2.20	13.20	35	4,3	9,5 pct. van f 13.20—f 12.—
13	14	16	21	2.10	12.60	43	5,2	
12	16	9	20	2.—	12.—	37	4,5	10, pct. van f 12.00—f 10.80
11	23	11	19	1.90	11.40	45	5,5	
16			18	1.80	10.80	16	2,	6,2 pct. van f 10.80 tot f 9.60
	3	3	17^5	1.75	10.50	6	0,7	
20	6	3	17	1.70	10.20	29	3,5	
15	6	2	16	1.60	9.60	23	2,8	
27	6	3	15	1.50	9.—	36	4,4	29,2 pct. van f 9.60 tot f 3.—
24	3		14	1.40	8.40	27	3,3	
3			13	1.30	7.80	3	0,4	
32	8		12	1.20	7.20	40	4,9	
22	9	4	10	1.—	6.—	35	4,3	
3	1		9	0.90	5.40	4	0,5	
26	6	2	8	0.80	4.80	34	4,2	
9	9		7	0.70	4.20	18	2,2	
	11	1	6	0.60	3.60	12	1,5	
	6		5	0.50	3.—	6	0,7	
355	235	227				817	100 %	

STAAT van vergelijking tusschen de loonen van de Gemeentewerklieden te Amsterdam en de Rijkswerklieden der Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug.

Aantal werklieden.	57	324	960	1791	812	314	90	109	4457	Werklieden in vasten dienst der gemeente Amsterdam op 1 Mei 1907.
Weekloon.	boven f 20.—	van f 20.— tot f 17.—	van f 17.— tot f 15.—	van f 15.— tot f 13.—	van f 13.— tot f 12.—	van f 12.— tot f 11.—	van f 11.— tot f 10.—	minder dan f 10.—		
In procent.	of 1.3	of 7.3	of 21.5	of 40.2	of 18.1	of 7.1	of 2	of 2.5	100	
Aantal werklieden.	5	104	108	151	78	82	51	238	817	Werklieden in vasten dienst aan het Rijk, werkz. a.d. Art.-Inricht. a.d. Hembrug, op 1 Jan. 1908 beh. de magazijnen.
Weekloon.	boven f 20.—	van f 19.80 tot f 17.10	van f 17.10 tot f 15.—	van f 15.— tot f 13.20	van f 13.20 tot f 12.—	van f 12.— tot f 10.80	van f 10.80 tot f 9.60	van f 9.60 tot f 3.—		
In procent.	of 0.6	of 12.7	of 13.3	of 18.5	of 9.5	of 10	of 6.2	of 29.2	100	

	f 17.— tot f 13.—	f 13.— tot f 11.—	minder dan f 11.—
Gemeente	61.7	25.2	4.5 procent.
Rijk.	31.8	19.5	35.4 „

	meer dan f 13.— per week	**minder** dan f 13.— per week.
Gemeente	70.3 procent.	29.7 procent.
Rijk.	45.1 „	54.9 „

De cijfers in Tabel B spreken voor zich zelf; men behoeft ze maar aandachtig te beschouwen, om te zien, dat het Rijk met de loonen heel wat ten achter staat bij de gemeente Amsterdam.

Wij dienen er nog aan toe te voegen, dat de loonen der gemeente-werklieden nadien nog een verbetering hebben ondergaan, zoodat de achterlijkheid van het Rijk nog te meer in het oog valt.

De door den Raad van Amsterdam vastgestelde bepalingen van het loon bevatten o.m.:

,,Het weekloon van werklieden van 23-jarigen of ouderen leeftijd wordt bij hunne aanstelling op het in de loontabel voor hunne functie bepaald minimum vastgesteld.

,,Bedraagt dit minimum-loon *f* 11.40 of *f* 12.00 en is de vonrenbedoelde werkman hoofd van een gezin, dan wordt het loon op een *f* 0.60 hooger bedrag bepaald.

Voor werklieden, voor wier functie een minimum-loon van *f* 11.40 of *f* 12.00 is vastgesteld, heeft de eerste verhooging plaats, indien zij hoofd van een gezin worden."

Ook bij vergelijking met deze bepalingen en die, welke ten opzichte voor de werklieden in dienst van het Rijk zijn getroffen, komt het groote verschil nog meer op den voorgrond.

Bij de gemeente kan een gehuwd werkman op 23-jarigen leeftijd een loon bereiken van *f* 12.60.

Bij het Rijk is op 23-jarigen leeftijd het loon voor den werkman *f* 9.00 tot *f* 10.20, en bereikt hij eerst na ruim 12 dienstjaren het loon van *f* 11.40, tot *f* 12.60 als maximum, dat bij de gemeente Amsterdam als minimum geldt.

Het behoeft verder geen betoog, de achterlijkheid der loonen bij het Rijk duidelijk aan te toonen.

Loonen van Rijkswerklieden in het Buitenland.

(Bron: No. 1096 Drucksachen des Reichstags.)

Ter toelichting van onze loonvoorstellen wenschen wij nog terloops te wijzen op de vrij gunstige bezoldiging van staatswerklieden in het buitenland, vergelijken bij de hier te lande bestaande loonen:

Pruisen. Artillerie-werklieden bij het Technisch Instituut. Onder deze groep arbeiders vinden wij monteurs, mechanikers, werktuigmakers, kopersmeden, draaiers, enz. Het gemiddeld dagloon is — verkregen door stukloon — 6.37 Mark of *f* 3.82 per dag.

Het varieert van 5.80 tot 6.40 Mark of *f* 3.18 tot *f* 3.84 per dag. (Mark = *f* 0.60.)

Verder vinden wij een zeer uitgebreid overzicht betreffende de verdiensten en tijdloon van arbeiders, werkzaam aan het Technisch Instituut der Infanterie. Gerekend op 300 dagen per jaar, komt men tot de volgende jaarloonen:

Munitie- en Geweerfabrieken te Spandau, Danzig en Erfurt, varieerende van 900 tot 1710 Mark, dat is *f* 540 tot *f* 1026 's jaars.

Artillerie. Technische fabrieken in Spandau, Danzig, Leppstadt, Strasburg, Siegburg en Harmau, varieeren de loonen als boven, maar de grootste groepen bevinden zich in de rubriek van 1350 Mark, 1530 Mark en 1650 Mark per jaar, dat is *f* 810, *f* 918 en *f* 990 's jaars.

Beiersch Technisch Leger-Instituut. Onder de verdiensten der stukloon-arbeiders vinden wij groepen arbeiders, als: mechanikers, Graveurs, loopenrichters, machine-slotenmakers, werktuigmakers, werktuigstellers, vormers, enz.

Het jaar gerekend op 300 dagen, vinden wij de volgende jaarloonen: 2085 Mark, 1965 Mark, 2094 Mark, 1935 Mark, 1812 Mark, 1296 Mark, enz.

Dit laatste jaarloon wordt door de handwerkers aan de **Artillerie-werkplaatsen** in München verdiend.

Arbeidsloon. Onder handwerkslieden worden verstaan, blikslagers, winkelsmeden, machinebouwers, modelmakers, scheepstimmerlieden, werktuigmakers, enz. Deze handwerkslieden verdienen van 5.60 Mark of *f* 3.36 tot 6 Mark of *f* 3.60 per dag.

Het doorsnee-loon bedroeg 5.77 Mark of *f* 3.46 per dag. Geweermakers, draaiers, smeden, vormers, ketelmakers, torpedo-slotenmakers, enz., van 6 tot 6.40 Mark of *f* 3.60 tot *f* 3.84 per dag.

Gemiddeld loon 6.12 Mark of *f* 3.67 per dag.

Land, vak en bedrijfstak.	Aantal Arbeiders	Gem. verdienste p. dag in Marken. 1 Mark is f 0.60	Gem. overwerkuren p. hoofd ook op feestd.
Duitschland, Rijks-Marine.			
Leerlingen en jongens	992	1.50	0.02
Handlangers	2242	4.04	0.19
Bedrijfsarbeiders	1908	4.43	0.60
Hulphandwerkers	2163	4.83	0.25
Handwerkers, waaronder: blokmakers, kuipers, rietbewerkers, schilders, metselaars, zadelmakers, behangers, scheepsbouwers, smeden en nog een aantal technici (arbeiders).	3963	5.39	0.17
Handwerkers, waaronder: koperslagers, blikslagers, winkelsmeden, machinebouwers, modelmakers en nog een aantal technici (arbeiders).	3840	5.77	0.26
Handwerkers, waaronder: kopersmeden, draaiers, vormers, ketelsmeden, en nog een aantal technici (arbeiders).	2085	6.12	0.29
Handwerkers, waaronder: gas- en waterfitters, pers- en kamersmeden en nog een aantal technici (arbeiders).	74	7.01	0.39
Arbeiders bij de Keizerlijke Artillerie en Mijndépôts, en Werklieden bij de Bekleeding- en Geneeskundige Magazijnen.		2.50	0.03—0.43
		3.68	
		3.70	
		4.44	
		4.41	
Technisch Instituut	1542		

Pruisen. Stukloonarbeiders, als slotenmakers e. a., waaronder technici (arbeiders).			
In de Spandauer werkplaatsen	139	5.53	Arbeiders
Overige werkplaatsen	407	5.27	ingedeeld
	860	6.48	in een
	992	6.07	stukloonkl.
Arbeiders met dagverdienste, ingedeeld naar een stukloonklasse: monteurs, graveurs, draaiers, smeden en meer technische arbeiders	742	6.37	
	241	6.37	
	529	7.45	
	353	7.26	

Tijdloon arbeiders, technisch Instituut, waarvan een tabel voorkomt, vermeldt niet de vakken, maar klassificeert de loonen.

Het aantal arbeiders is 10.465. Verdeeld als volgt:

Leerlingen van 0.25 M. — 1.50 M.

Arbeiders van 3 — 3.50 M. 1.85 %; 3.50 —4 M. 7.39 %; 4 — 4.50 M. 14.04 %; van 4.50 — 5 M. 13.57 %; 5 — 5.50 M. 21.83 %; 5.50 — 6 M. 9.40 ; van 6.10 — 6.70 M. 14.22 %; van 6.80 — 7.70 M. 12.90 %; van 7.90 — 9.20 M. 0.35 %.

Verdienste der stukloonarbeiders bij de Technische arbeiders in Beieren.

VAK.	Gemiddeld loon in Marken p. dag.	Aantal Arbeiders.
Voorarbeider, lithograaf, leermaker, vormer en meer technische arbeiders	6.95	17
	6.55	3
	6.78	8
	6.45	38
	6.04	6
	6.30	10
	6.57	53
	5.60	207
	5.27	171
	5.56	21
	5.87	67
	5.—	434
	4.75	110
	5.28	40
	4.71	204
	4.32	8
	5.55	3

Gezamenlijk doorsneeloon in de loonklassen.

Loonklasse.	Aantal Arb.	Loon in M. per dag.
2	28	6.83
3	107	6.34
5	466	5.58
6	2	5.55
7	889	4.94
8	244	4.36
10	299	3.75
12	134	3.51
13	178	2.28

Saksen. Stukloonarbeiders technische werkplaatsen. Doorsneeloon van alle arbeiders.

Loonklasse	4	aantal	71	gem. loon	4.54	M. p. d.
,,	3	,,	234	,,	5.32	,,
,,	2a	,,	249	,,	5.92	,,
,,	2	,,	175	,,	6.49	,,
,,	1	,,	16	,,	7.18	,,
Arbeidsters		,,	69	,,	2.39	,,

Bemerking: De soort arbeiders als in vorige tabellen.

Engeland. In 1907 verkregen wij ook nog een opgave van loonen van werklieden in Engelschen Staatsdienst, voornamelijk van de Marine-Werven. Ook deze zijn de moeite van vergelijken met de loonen van de Marine-Werven hier te lande ruimschoots waard.

De heeren autoriteiten kunnen met één oogopslag zien, hoe slecht de loonen bij die van de Engelsche afsteken.

Minimum en maximum.

Gewone arbeiders.

losse van 20—21 sh. of 12.00—*f* 12.60
vaste van 19—21 sh. of *f* 11.40—*f* 12.60

geschoolde arbeiders,

losse van 22—28 sh. of *f* 13.20—*f* 16.80
vaste van 22—26½ sh. of *f*13.20—*f* 15.90

Alles in minimum.

Zeilmakers,

losse van 29½—30½ sh. of *f* 17.70—18.30
vaste van 28—29 sh. of *f* 16.80—17.40

Scheepsbouwers,

losse van 34½—35½ sh. of *f* 20.70—*f* 21.30
vaste van 33—34 sh. of *f* 19.80—*f* 20.40

Modelmakers,
van 37½—39 sh. of *f* 22.50—*f* 23.40

Wagenmakers,
losse van 31—32 sh. of *f* 18.60—*f* 19.20
vaste van 37½ sh. of *f* 22.50

Blokmakers,
losse van 27—34 sh. of *f* 16.20—*f* 20.40
vaste van 29½—31 sh. of *f* 17.70—*f* 18.60

Smeden,
losse van 27—34 sh. of *f* 16.80—*f* 20.40
vaste van 30—32½ sh. of *f* 18.00—*f* 19.50

2e klasse teekenaars,
van 39—45 sh. of *f* 23.40—*f* 27.00

Machine-teekenaars,
van 34½—35 sh. of *f* 20.70—*f* 21.00

Gieters,
losse van 42—45 sh. of *f* 25.20—*f* 27.00

Patroonmakers,
losse van 42—45 sh. of *f* 25.20—*f* 27.00
vaste van 40—42 sh. of *f* 24.00—*f* 25.20

Kopersmeden,
losse van 40—42 sh. of *f* 24.00—*f* 25.20
vaste van 38—40 sh. of *f* 22.80—*f* 24.00

Havenwerkers,
van 21—24½ sh. of *f* 12.60—*f* 14.70

Verfmaaksters,
van 18—20 sh. of *f* 10.80—*f* 12.60

Zwitserland. De aan de Bondsinrichtingen verbonden werklieden werken op uurloon of tegen tarief.

Zij worden onderscheiden in:

	Met uurloonen van:
a. vakwerklieden 1e kl.	frs. 0.40—frs. 0.72 of *f* 0.20—*f* 0.36
b. vakwerklieden 2e kl.	frs. 0.32—frs. 0.54 of *f* 0.16—*f* 0.27
helpers en handlangers 1e klasse	frs. 0.32—frs. 0.54 of *f* 0.54—*f* 0.27
c. helpers en handlangers 2e klasse	frs. 0.24—frs. 0.46 of *f* 0.12—*f* 0.23

De overwinst op het tariefwerk wordt op de ook hier te lande gebruikelijke wijze berekend.

Aangezien de werktijd 56 effectieve arbeidsuren per week bedraagt (5 dagen à 9½ uur en 1 dag à 8½ uur), kunnen als gemidelde dag- en weekloonen worden beschouwd voor:

	per dag:	per week:
a. vakwerklieden	*f* 1.87 tot *f* 3.36 of	*f* 11.20 tot *f* 20.16
b. vakwerklieden	*f* 1.49 tot *f* 2.52 of	*f* 8.96 tot *f* 15.12
helpers en handlangers	*f* 1.49 tot *f* 2.52 of	*f* 8.96 tot *f* 15.12
c. helpers of handlang.	*f* 1.12 tot *f* 2.15 of	*f* 6.72 tot *f* 12.88

Als vrije dagen met behoud van loon gelden 1 en 2 Jan., Goede Vrijdag, 2de Paaschdag, Hemelvaartsdag, 2de Pinksterdag, de beide Kerstdagen en Oudejaars-namiddag. De dag van inventaris-opname is eveneens een vrije dag met behoud van loon.

DE ACHTURIGE ARBEIDSDAG.

In het tweetal brochures, door ons aan de Regeering en de Tweede Kamer in 1905 en 1906 toegezonden, hebben wij reeds aan de hand van een groot aantal verslagen gewezen op de wenschelijkheid en de mogelijkheid, om tot verkorting van arbeidsduur te komen en daarbij tal van voorbeelden gebruikt; de resultaten, verkregen zoowel in particuliere als in Staatsbedrijven in Engeland, Amerika en Frankrijk.

In Engeland werd reeds in 1894 door den Minister van Oorlog, Henry Campbell-Bannerman, de arbeidsduur op 48 uren per week bepaald voor de arbeiders, ressorteerende onder zijn departement aan de Artilleriewerkplaatsen te Woolwich, en werd in Juni 1904 deze maatregel uitgebreid ook voor de werkplaatsen der Marine, die 23.000 arbeiders omvatte, en zoowel door Campbell-Bannerman als door den destijds onder-secretaris bij de Marinewerven, den heer Robertsen, zijn ten opzichte van dien maatregel zeer gunstige verklaringen verschenen.

In Frankrijk werd door Minister Millerand in 1899 een begin gemaakt met de invoering van den 8-urigen arbeidsdag.

De eerste proefneming geschiedde daar te lande bij de Posterijen en Telegrafie in 1899 en werd in 1901 bij dezen dienst op groote schaal ingevoerd.

In 1904 gold een werkdag van 8 uur of korter voor de volgende Staatsbedrijven:

Naam der inrichtingen, werven, werkplaatsen, enz.	Aantal arbeiders.	Feitelijke arbeidsduur.
I. Ministerie van Openbare Werken (Onder-Staats-secretariaat der Posterijen en Telegrafie):		
Arbeiderspersoneel van alle categoriën (Parijs en de departementen) . . .	3725	8 uur
II. Ministerie van Marine:		
Werkplaatsen der arsenalen en inrichtingen buiten de havens . . .	± 30.000 van alle beroepen.	8 „
Teekenaars	± 800	7 „
III. Ministerie van Oorlog:		
Werkplaatsen (Ateliers de Concentration) te Tarbes	1371	8 „ (9 uur vanaf 1 Juli 1904).
IV. Ministerie van Financiën:		
Register en Zegel (Seine)	138	7½ uur
V. Ministerie van Onderwijs (Onder Staats-secretariaat der Schoone Kunsten):		
Fabriek der Gobelins.	95	8 „
Fabriek der „tapisserie de Beauvais".	55	8 „

In Noord-Amerika is in bijna alle staten de 8-urige werkdag aan Staatsbeambten en werklieden ingevoerd.

Californië. — Een werkdag bestaat uit 8 uren, tenzij door partijen anders is overeengekomen bij contract. De werkdag van alle handwerkslieden, arbeiders en technici, in dienst van eenig publiek werk, of die arbeid verrichten voor den Staat, of voor eenig onderdeel daarvan, ongeacht of het werk is geregeld bij contract of anderszins, is bepaald op en beperkt tot 8 uren in een etmaal. Een bepaling, dat van geen handwerksman, arbeider of technicus, in dienst van een aannemer of onder-aannemer (van Staatswerk), zal worden verlangd, of dat hem zal worden toegestaan, meer dan 8 uren per etmaal te werken, uitgezonderd in buitengewone omstandigheden, moet worden opgenomen in elke overeenkomst, welke den Staat of onderdeel daarvan aangaat. Voor wagenbestuurders, conducteurs en technisch personeel, in dienst van passagierstrams, vormen 12 uren een werkdag. Voor jeugdige personen, beneden den leeftijd van 18 jaren, is langer werken dan 9 uren per dag verboden, uitgezonderd wanneer het noodig is herstellingswerk

te verrichten, om te voorkomen, dat de gewone gang van zaken er onder lijdt, of wanneer een zeker aantal uren wordt gewerkt met het eenig doel, een dag in de week korter te werken. In geen geval mag het aantal werkuren van zulke jeugdige personen meer bedragen dan 54 uur per week. Dit is niet van toepassing op personen in dienst van wijn- of tuinbouw, of werkzaam in de huishouding.

Colorado. — Een werkdag bestaat uit 8 uren voor alle werklieden, in dienst van den Staat of County (onderdeel van een Staat); bij onze provincies eenigszins te vergelijken) township (onderdeel van een County; bij onze plattelandsgemeenten eenigszins te vergelijken) schooldistrict, gemeente, of bij de wet erkende stad.

Connecticut. — Acht uren vormen een wettelijken arbeidsdag, tenzij anderszins overeengekomen.

District Columbia. — Een werkdag bestaat uit 8 uren voor alle werklieden of technici, in dienst van of voor het district Columbia.

Idaho. — Acht uren daadwerkelijken arbeid vormen een wettelijken werkdag op alle Staats-, Couty- of Gemeentewerken.

Illinois. — Een wettelijke arbeidsdag bestaat voor alle personen, werkzaam in inrichtingen, waar machines worden gebruikt, behalve op boerderijen en wanneer anderszins is overeengekomen. Dit is niet van toepassing, indien de dienst voor een dag, week of maand is aangegaan en sluit ook niet het aangaan voor contracten voor meer uren uit.

Indiana. — Een wettelijke arbeidsdag bestaat uit 8 uren voor alle klassen van technici, handwerkslieden en arbeiders, behalve voor hen, die werkzaam zijn in den landbouw en de huishouding. Overwerken volgens overeenkomst en tegen extra belooning, is toegestaan. Voor jeugdige personen beneden de 14 jaren, is langer werken dan 8 uren per dag strikt verboden.

Kansas. — Een wettelijke arbeidsdag bestaat uit acht uren voor alle werklieden, technici of andere personen, in dienst van of werkzaam voor den Staat, County, Stad, Township of andere gemeenschap.

Massachusetts. — Een werkdag bestaat uit acht uren voor alle handwerkslieden, arbeiders en technici, in dienst van of werkzaam voor eenige stad of gemeenschap in 't gemeenebest. Dienstverrichting van jeugdige personen beneden 18 jaren en van vrouwen in handels-ondernemingen, langer dan 58 uren, in welke week ook, is verboden. In de maand December mag met het oog op de Kerstmisdrukte van deze regeling worden afgeweken.

Missouri. — Een wettelijke arbeidsdag bestaat uit acht uren. De wet verbiedt niet het aangaan van een overeenkomst om meer of minder uren te werken en is niet van toepassing op den landbouw.

Montana. — Een wettelijke arbeidsdag bestaat uit acht uren voor machinisten in fabrieken, werkplaatsen en mijnen.

Nebraska. — Een wettelijk geregelde achturige werkdag bestaat voor alle klassen technici, bedienden en arbeiders, behalve voor hen, die werkzaam zijn in den landbouw of de huishouding.

Staat New-York. — Acht uren vormen een wergdag voor alle geëmployeerden, behalve voor hen, die werkzaam zijn in den landbouw of de huishouding. Overwerk, tegen extra-betaling, is geoorloofd, behalve op Staats- of gemeentewerken, of bij aannemers of onder-aannemers dier werken. Speciale bepalingen moeten in Staats- of gemeente-contracten een en ander regelen.

Ohio. — De arbeidsdag is bepaald op 8 uren, hetzij uitdrukkelijk anderszins bij het contract is overeengekomen. Voor conducteurs, machinisten, stokers of andere werklieden, dienstdoende op een trein, is de werkdag tien uren; op werken voor den Staat of eenig onderdeel daarvan mag niet langer dan 8 uren gearbeid worden.

Pennsylvanië. — De wettelijke werkdag is bepaald op acht uren voor allen arbeid, tenzij bij contract anders is overeengekomen. Deze bepaling geldt niet voor land- en tuinbouwbedrijf, fabrieken, wasscherijen, herstellingswerkplaatsen en stedelijk trambedrijf.

Acht uren vormen een arbeidsdag in de gevangenissen en opvoedingsgestichten, die door den Staat onderhouden of gesteund worden; voor technici, handwerkslieden en arbeiders in dienst van Staat of onderdeel daarvan, of in dienst van aannemers of uitvoerders van Staatswerken.

Tennessee. — Een werkdag van acht uren is voorgeschreven voor werklieden aan de hoofdwegen.

Utah. — De werkdag is vastgesteld op 8 uren voor alle publieke werken, voor alle werkzaamheden die ondergronds worden verricht, voor gieterijen en alle andere inrichtingen.

Washington. — De achturige werkdag is voorgeschreven voor Staats- en gemeentewerken. In buitengewone omstandigheden mag worden overgewerkt tegen extra-loon.

West-Virginië. — De achturige werkdag is vastgesteld voor alle arbeiders, handwerkslieden en technici, werkzaam voor of ten behoeve van den Staat.

Wisconsin. — Tenzij uitdrukkelijk anderszins is overeengekomen, is de werkdag voor werkplaatsen of fabrieken

bepaald op acht uren. De wet is niet van toepassing op arbeidsovereenkomsten, aangegaan voor een week, maand of jaar. Vrouwen mogen niet langer dan 8 uren per dag werken.

Wyoming. — Voor mijnen en openbare werken is een arbeidsdag van 8 uren voorgeschreven.

Vereenigde Staten. — Voor arbeiders, handwerkslieden en technici, in dienst van of werkzaam zijnde voor de Vereenigde Staten, is een 8-urige arbeidsdag vastgesteld.

In Australië en **Nieuw Zuid-Wales** hebben de Staatswerklieden een 8-urigen arbeidsdag.

Zoo ziet men, dat in verschillende landen de resultaten van den 8-urendag, verkregen voor Rijkswerklieden, schitterend afsteken bij den arbeidsduur hier te lande.

Een goed begin is reeds gemaakt door het Departement van Oorlog met de invoering van een 8-urigen arbeidsduur gedurende de 5 wintermaanden voor het personeel aan de Artillerie-Inrichtingen, doch de om „ethische redenen" tijdelijk ingevoerde verkorting is slechts een halve maatregel.

De beweegredenen, die er toe hebben geleid, om deze verkorting in de wintermaanden toe te staan, gelden in niet mindere mate ook voor het overige jaargetijde. Indien de Regeering het gezinsleven van zijn werklieden wil bevorderen, hen tijd en gelegenheid te geven, zich meer met hunne gezinnen te kunnen bemoeien, van het huiselijk leven te kunnen genieten en hen meer gelegenheid wil geven voor de opvoeding van hun kinderen, dan verdient uitbreiding van dien maatregel ernstige overweging voor alle Rijkswerklieden, voor die aan de Hembrug in het bijzonder.

Door de afzonderlijke ligging der Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug, is het personeel gebonden aan een onafgebroken dagelijksch verblijf aan de inrichtingen. Bovendien het verlies van tijd des morgens en des avonds voor het gaan en komen naar en van hunne werkplaatsen, verlengt belangrijk de afwezigheid van de werklieden uit hunne gezinnen, en vormt als zoodanig een belangrijk motief tot verkorting van den arbeidsduur niet enkel voor den winter, doch voor het geheele jaar.

De factoren, die niet minder krachtig de verkorting van den arbeidsduur bevorderen, zijn de steeds technische verbeteringen aan de productie-werktuigen, het haast onbegrensd versnellen der mechanische kracht, die tot meerdere productie in staat stelt, doch die van den arbeider sneller en inspannender arbeid vordert.

De eisch van een 8-urigen arbeidsdag behoort daarom zeker tot de billijkste, omdat de Staat als werkgever onze

arbeidskrachten tot het uiterste exploiteert en dus anderzijds verplich is, zijne arbeiders een zoo kort mogelijken arbeidsduur te verzekeren.

Aangezien in den winter van 2 November 1908 tot en met 31 Maart 1909 aan de Hembrug een begin is gemaakt met de invoering van den 8-urigen arbeidsduur, heeft het Dagelijksch Bestuur van den Bond een adres aan den Minister van Oorlog gericht met het verzoek:

,,1e. met 1 November 1909 bij wijze van proef voor een jaar een 8urigen arbeidstijd voor de werklieden aan de Art.-Inrichtingen te willen invoeren, om daarna, bij gebleken voldoening, een normalen wetelijken 8-urigen arbeidsdag geleidelijk in te voeren voor alle Rijkswerklieden;

2e. bij het invoeren een zoodanige regeling van arbeidsduur te treffen, dat het verblijf aan de fabrieken 8½ uur per dag bedraagt;

3e. gedurende den tijd van invoering van den verkorten arbeidsduur, het vervoer per spoor te doen geschieden, met dien verstande, dat vogr de te Amsterdam en te Zaandam woonachtige werklieden een behoorlijke treinenloop wordt getroffen, of de aanvang en eindiging van den arbeidsduur zoodanig wordt geregeld in verband met de dienstregeling der treinen, dat zij voor beide plaatsen een bevredigende uitkomst geeft;

4e. indien overleg en samenwerking omtrent deze aangelegenheden tusschen Hoofden en personeel wenschelijk wordt geacht, den Hoofden der Inrichtingen verlof te geven met het Dagelijksch Bestuur van genoemden Bond te onderhandelen en in overleg te treden."

Omtrent dit laatste punt komen wij in de brochure nader terug.

De Werklieden-vertegenwoordiging en de Vakorganisatie.

Met de inwerkingtreding van het Werkliedenreglement Landmacht, is tegelijkertijd ingevoerd de z.g. Werkliedenvertegenwoordiging, een instelling, die, zooals artikel 57 van het W. R. L. aangeeft, tot strekking heeft, wenschen, verzoeken, bezwaren, e.d., die bepaalde groepen van werklieden of het geheele personeel betreffen, aan de hoofden kenbaar te maken.

De groepsvertegenwoordiging werd door verschillende hoofden al heel spoedig gebruikt als middel, om zich van de inmenging der bestaande Rijkswerklieden-vereenigingen te ontdoen, doch de bedoeling de organisaties den wind uit de zeilen te nemen, is echter faliekant uitgekomen.

Indien ooit bewezen is, dat de groepsvertegenwoordiging een onding is, een mislukte proefneming, een van bovenaf kunstmatig in het leven geroepen instituut, met de blijkbare bedoeling ingevoerd, om de bestaande Rijkswerklieden-vereenigingen te onthalzen, dan is dit het geval met de werklieden-vertegenwoordiging der verschillende Rijksinrichtingen van Oorlog en Marine.

De autoriteiten hebben zelf niet het minst daartoe bijgedragen, om de groepsvertegenwoordiging inpopulair en gehaat bij het personeel te maken, door de groepsvertegenwoordiging te beschouwen als de eenige vertegenwoordiging van de werklieden, en door te trachten de reeds lang bestaande Rijkswerklieden-vereenigingen te negeeren, door hare bestuurderen hardnekkig te weren, elk verzoek om een bespreking botweg te weigeren, hebben zij niet weinig medegewerkt elk greintje sympathie voor dat stelsel bij de werklieden te dooden.

Slechts een enkele greep uit de vele feiten bewijzen, hoe de Bond door de autoriteiten wordt erkend.

Het D. B. ontving op een verzoek om een treinregeling tot stand te brengen voor de werklieden aan de Hembrug het antwoord: „dat namens den M. v. O. deze aangelegenheden door de Werkliedenvertegenwoordiging behooren te worden aanhangig gemaakt bij de betrokken hoofden."

27 April 1906. (w.g.) Kolonel Dir. der A. I.

Aan het Bestuur der afdeeling Breda werd, naar aanleiding van een verzoekschrift omtrent verschillende werklie-

denbelangen, geantwoord: ,,dat aan de werklieden van de Kon. Militaire Academie te Breda gelegenheid wordt gegeven zelve voor hunne belangen op te komen."

1 Mei 1906. (w.g.) De M. v. O., A. P. Staal.

Aan den Voorzitter der afd. Breda werd, eveneens naar aanleiding van een ingediend verzoek, geantwoord: ,,dat ingevolge het bepaalde in artikel 57 een werklieden-vertegenwoordiging bestaat, die gerechtigd is, zich ten allen tijde tot mij te wenden om de belangen van de werklieden te behartigen. De vertegenwoordiging is door mij in zake het eventueel te geven ontslag geheel ingelicht en weet, dat de belangen van mijn werklieden bij mij in goede handen zijn."

5 Februari 1907. (w.g.) De Luit.-Kolonel-Gouverneur,
L. J. v. d. Brandeler.

Aan het Bestuur der afdeeling Delft werd, naar aanleiding van een verzoek in zake een verlof-kwestie, geantwoord onder meer:

,,Wijders merk ik op, dat het in mijn voornemen ligt, in den vervolge op dergelijke verzoeken van uwen Bond, ten behoeve van een enkel werkman, niet meer in te gaan, daar art. 56 W. R. L. den weg aangeeft, welke in dat geval door den belanghebbende moet worden gevolgd."

(w.g.) De Kol. Intendant,
Directeur van de Centrale Magazijnen enz.

Datum 29 Juli 1908 werd aan het Bestuur der afd. Alkmaar op een verzoek geantwoord, dat het hoofd der Cadettenschool wel met de groepsvertegenwoordiging persoonlijk, doch niet met het Bestuur de zaken wilde bespreken.

Dergelijke antwoorden zijn nog met een tiental te vermeerderen. Door de hoofden aan de Art.-Inrichting aan de Hembrug worden de bestuurderen hardnekkig geweigerd.

De kolonel Roves, de voormalige directeur der A.-I., weigerde het vorige jaar een deputatie van 3 Hoofdbestuurders te ontvangen en liet ze eenvoudig voor zijn deur staan.

De heeren verwijzen dan telkens naar de werklieden-vertegenwoordiging, het aangewezen lichaam om de belangen betreffende het personeel te behartigen.

Is het wonder, dat de groepsvertegenwoordiging door de arbeiders met wantrouwen is begroet, nu zij bedoelde een aanslag op hunne organisatie?

De vereeniging ,,Onderling Belang" van Marine-werklieden te Amsterdam ondervond dezelfde tegenkanting.

Op enkele verzoeken om verbetering, gevraagd aan den Directeur en Commandant der Marine te Amsterdam, werd geantwoord:

,,Brengt ter kennis van het bestuur der vereeniging van

een aantal werklieden op 's Rijkswerf alhier, genaamd „Onderling Belang", dat het verzoek van eenige werklieden, werkzaam in den polder VIII, voorkomende in de mij namens het bestuur door den secretaris der vereeniging, d.d. 28 October 1909 gezonden brief tot het bekomen van inlichtingen en advies, gezonden is aan het Hoofd van het Vak, waaronder de hierbedoelde werklieden ressorteeren en **aan de Commissie van Vertegenwoordiging** van het **Werkliedenpersoneel** dezer werf."

De Vice-Admiraal,
Adjudant i. b. d. van H. M. de Koningin.
Directeur en Commandant voornoemd,
Volgt handteekening.

1 November 1909.

Dat **aantal werklieden,** in het bovenstaande schrijven bedoeld, genaamd „O. B.", zijn de georganiseerde werklieden, die pl.m. 70 procent van het personeel omvatten, doch niettemin eenvoudig werden genegeerd, terwijl de werklieden-vertegenwoordiging aan die inrichting de minderheid van het personeel vertegenwoordigt, daar verreweg de meesten van hen met 3 en 4 stemmen zijn gekozen, de hooge onderscheiding genoten van advies te mogen dienen.

Deze voorbeelden zijn met vele andere te vermeerderen, wij hebben slechts te verwijzen naar wat daaromtrent door de heeren Helsdingen, Nolting en Roodhuyzen in 1908 in de Kamer is gezegd.

De groepsvertegenwoordiging, die bedoelde samenwerking tusschen hoofden en personeel, heeft integendeel verwijdering gebracht en de verhouding tusschen beiden verscherpt.

Doch niet de miskenning van den Bond van Rijkswerklieden door verschillende autoriteiten heeft uitsluitend daartoe bijgedragen; neen, ook de werklieden-vertegenwoordiging ondervindt al heel spoedig, zoodra zij met eenige belangrijke verzoeken kwam, weinig of geen medewerking van de hoofden.

De verzoeken van de werklieden-vertegenwoordiging, om inzage van een aanhangige loonregeling, door de werklieden aan de Hembrug, werd botweg geweigerd, en zoo is het gegaan met de geheele loon-kwestie aan de Hembrug, de vertegenwoordiging is met een kluitje in 't riet gestuurd. De grootst mogelijke bescheidenheid en voorzichtigheid werd in acht genomen bij het doen van mededeelingen uit officieele stukken, die een vertrouwelijke samenwerking ten zeerste schaadde.

Als stelsel van organisatie heeft de werklieden-vertegen-

woordiging de arbeiders verdeeld, hen in groepen geïsoleerd, zoo sterk zelfs, dat aan de inrichtingen aan de Hembrug, waar de arbeiders verschillende belangen gemeen hebben, niet minder dan drie vertegenwoordigingen in het leven werden geroepen, doch die bovendien nog werden belemmerd voeling met elkander te houden, tenzij men dit deed buiten de werkplaats. Het werd niet vergund dat men elkander in de schaftlokalen bezocht, veel minder dat daarin onder schafttijd mededeelingen werden gedaan over het verhandelde. De arbeiders zijn niet vrij in de keuze hunner vertegenwoordigers, die moeten tenminste 30 jaar zijn en 5 jaar onafgebroken bij de inrichting gediend hebben. Bovendien wordt elke arbeider beneden de 23 jaar uitgesloten, juist die categorieën van jeugdige werklieden, die aan sommige inrichtingen zoo talrijk vertegenwoordigd is, doch in niet mindere mate dan de oudere werklieden behoefte aan vertegenwoordiging hunner belangen hebben.

Doch bij tegemoetkoming van al de bezwaren, die de groepsvertegenwoordiging als stelsel van organisatie aankleven, zal zij nooit kunnen voldoen aan de eischen, die de georganiseerde arbeiders aan hun vakbond stellen, die den strijd voert voor verbetering van hun positie.

Als middel om belangen te behartigen heeft de groepsvertegenwoordiging gefaald, zelfs al zouden wij ons alleen bepalen tot de z.g. personeele belangen.

De voordeelen, die een groepsvertegenwoordiging kan behalen, hangen geheel af van de inrichting, van het stelsel van organisatie. Een krachtige organisatie versterkt de invloed en de machtspositie van de arbeiders en deze zijn de onmisbare voorwaarden voor 't bereiken van de gewenschte lotsverbeteringen.

Daarvan moeten de autoriteiten niets hebben; zij dulden nu eenmaal geen invloed, medezeggingschap, of welke bemoeizucht ook van de zijde der arbeiders en zullen dus, wat zij overigens ten overvloede reeds hebben getoond, uit hoofde hunner machtspositie en hun prestige als hoofd der inrichting, zooveel mogelijk elk opdringen der arbeiders naar meer invloed en medezeggingschap, trachten den kop in te drukken, en of dit gebeurt door een werklieden-vertegenwoordiging of een bond, is hun gelijk.

Ter illustreering van het bovenstaande zouden wij aan de hand van de talrijke leerzame voorbeelden uit de praktijk, met de groepsvertegenwoordiging opgedaan, menig staaltje kunnen mededeelen, welke bijna alle te vinden zijn in de Handelingen der Tweede Kamer.

Deze toestanden hebben er toe geleid, dat de Bond van

Rijkswerklieden gebroken heeft met het stelsel van groepsvertegenwoordiging, zooals dit geregeld is volgens hunne reglementaire bepalingen en hebben zij de werklieden geadviseerd, geen deel meer daarvan uit te maken. Het gevolg daarvan is geweest, dat overal de werklieden-vertegenwoordiging is opgeheven. Zij hebben deze stap gedaan, omdat hunne Bond, door de autoriteiten der Artillerie-Inrichtingen in de eerste plaats, werd genegeerd; doch de georganiseerde werklieden aan de Hembrug, de Rijkswerkliedenbond en de Christelijke Rijkswerklieden, die p.m. 90 procent van de werklieden omvatten, hebben de hoofden verzocht opheffing van de bestaande werklieden-vertegenwoordiging en daarvoor in de plaats een vertegenwoordiging, samengesteld uitsluitend uit en door de georganiseerde Rijkswerklieden der bestaande Kon. goedgekeurde vereenigingen. Dit voorstel is ook ter kennis van de Staatscommissie gebracht, bij haar bezoek aan de Hembrug.

Het vraagstuk over de verhouding van de organisatie van Rijksambtenaren, -beambten of -werklieden tot de overheid, dient behoorlijk geregeld te worden, door deze vereenigingen volledig te erkennen en alle belemmeringen weg te nemen, die de besturen verhinderen met alle hoofden en autoriteiten in connectie te komen.

Onlangs wees het dagblad „Het Volk" op de verhouding, die tusschen overheid en vakorganisatie van ambtenaren en beambten in publieken dienst zich in Denemarken heeft ontwikkeld.

„De verordening bepaalt in haar voornaamste bepalingen, dat alle wetsvoorstellen, die de plichten en rechten der Rijksambtenaren en -beambten raken, zoowel als instructies en verordeningen van algemeen karaker, een onderwerp zullen zijn van onderhandeling met de organisaties.

Elk der organisaties kan zich in alle vakkwesties, welke de gezamenlijke beambten van den betrokken diensttak of ook slechts enkelen hunner aangaan, tot het centrale bestuur wenden, zuiver technische kwesties echter buitengesloten.

De onderhandelingen zullen over het op die wijze aanhangig gemaakte punt worden gevoerd met een onderhandelings-commissie, welker leden in den betrokken diensttak werkzaam moeten zijn. De vertegenwoordigers der organisaties zijn intusschen gerechtigd, aan de besprekingen deel te nemen, ook wanneer ze niet in den betrokken diensttak werkzaam zijn, zelfs wanneer zij heelemaal niet in Rijksdienst zijn.

Deze erkenning van het recht der organisatie, om over bovengenoemde aangelegenheden met het bestuur van een

tak van dienst te onderhandelen en de bovenbedoelde verordening voor het onderhandelen geheel in overeenstemming met wezen en inrichting der vakorganisatie, wordt door de Deensche Rijksambtenaren en -beambten als een zeer beteekenenden stap in de goede richting begroet. En zeker ook wel met recht.

De organisaties die in deze aangelegenheid betrokken zijn, hebben in extra-nummers van hun bondsorganen de overeengekomen verordening gepubliceerd met de onderteekening der vertegenwoordigers van de organisaties, die de voorafgaande besprekingen namens haar hebben gevoerd.'

In dezen geest dient ook bij ons te lande naar een oplossing te worden gezocht, die het mogelijk maakt, dat de organisaties verschillende aangelegenheden met hunne hoofden kunnen bespreken.

Op grond hiervan verzoeken wij dan ook opheffing van de werklieden-vertegenwoordiging en erkenning van de vereenigingen en bonden van Rijkswerklieden.

INHOUD.

Electr. Drukkerij J. G. EHRENFELDT,
- 2de Nassaustraat 31, Amsterdam. -